

## ศักยภาพในการพัฒนาของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง

ศักยภาพในการพัฒนาของเทศบาลพิจารณาได้จากรูปแบบ และระดับของศักยภาพในด้าน การแยกย่อยทางเศรษฐกิจ การแยกย่อยทางสังคม และการผสมผสานทางสังคม รวมถึงศึกษา การกระจายตัวของกิจกรรมที่เกี่ยวกับศักยภาพในการพัฒนา และเพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ เทศบาลมากขึ้นจึงนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลนครและเทศบาลเมือง การ กระจายตัวของเทศบาลในภาคต่าง ๆ ขนาดประชากรและพื้นที่ของเทศบาลโดยมีรายละเอียดดังนี้

### ลักษณะทั่วไปของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง

พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 กำหนดให้การ บริหารราชการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และ ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น การจัดระเบียบบริหารราชการดังกล่าวเป็นการนำหลักการกระจาย อำนาจปกครองให้แก่ท้องถิ่นมาใช้อย่างเป็นทางการ และได้ตราพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2476 ขึ้นบังคับใช้มีการยกฐานะสุขาภิบาลหลายแห่งเป็นเทศบาลและแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าว เพิ่มเติมหลายครั้ง ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2543 เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติหมวดว่าด้วยการปกครองท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 การจัดตั้งท้องถิ่นเป็นเทศบาลพิจารณาจากหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ (ชูวงศ์ ฉายะบุตร, 2539 : 125)

- 1) จำนวนของประชากรในท้องถิ่น
- 2) ความเจริญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาจากการจัดเก็บรายได้ตามที่กฎหมาย กำหนด และงบประมาณรายจ่ายในการดำเนินกิจการของท้องถิ่น
- 3) ความสำคัญทางการเมืองของท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงศักยภาพของท้องถิ่นนั้นว่าสามารถ พัฒนาความเจริญได้รวดเร็วมากน้อยเพียงใด จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น กฎหมายกำหนดให้ จัดตั้งเทศบาลได้ 3 ประเภท คือ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร

### 1. หลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลนครและเทศบาลเมือง

#### 1.1 การจัดตั้งเทศบาลเมือง มีหลักเกณฑ์ดังนี้ คือ

- ท้องที่เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดทุกแห่งให้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองได้โดยไม่ต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์อื่น ๆ ประกอบ
- ส่วนท้องที่มีไม่ใช่เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดอาจยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองได้โดย ต้องมีพลเมืองตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป
- มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และมี

## พระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมือง

### 1.2 หลักเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลนคร

- ท้องที่ที่มีพลเมืองตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป
- มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้
- มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลนคร

ก่อนปี พ.ศ. 2537 การเปลี่ยนแปลงฐานะของเทศบาลมีลักษณะคงที่ กล่าวคือ มีเทศบาลนครเพียงแห่งเดียวในภาคเหนือ คือ นครเชียงใหม่ ส่วนภาคอื่นๆไม่มีเทศบาลเมืองที่ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลนคร ทั้งที่เขตเมืองในหลายจังหวัดขยายตัวมากจนมีฐานะเป็นเมืองหลักของภาคต่างๆ จนกระทั่ง พ.ศ. 2537 มีการจัดตั้งเทศบาลนครเพิ่มขึ้นตามขั้นตอนการเติบโตของเมือง คือ เทศบาลนครนครศรีธรรมราช ต่อมา พ.ศ. 2538 มีการจัดตั้งเทศบาลนครเพิ่มขึ้นอีก 7 แห่ง ได้แก่ นครอุดรธานี นครนครสวรรค์ นครยะลา นครหาดใหญ่ นครขอนแก่น นครนนทบุรี และนครนครราชสีมา พ.ศ. 2542 มีการจัดตั้งเทศบาลนครเพิ่มขึ้นอีก 10 แห่ง ได้แก่ นครอุบลราชธานี นครสมุทรสาคร นครนครปฐม นครลำปาง นครตรัง นครสงขลา นครระยอง นครนครศรีอยุธยา นครสมุทรปราการ นครพิษณุโลก และพ.ศ. 2543 มีการจัดตั้งเป็นเทศบาลนครปากเกร็ดเป็นลำดับล่าสุด จะเห็นได้ว่าเทศบาลนครส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองของแต่ละจังหวัด ยกเว้นนครหาดใหญ่ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่นอกอำเภอเมืองสงขลาแต่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ ประชากรและความสำคัญในการปกครองท้องถิ่น จึงได้รับการจัดตั้งเป็นเทศบาลนครก่อนเทศบาลเมืองสงขลา ส่วนเทศบาลนครปากเกร็ดที่มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูง เนื่องจากได้รับการจัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลในปีพ.ศ. 2534 ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง(พ.ศ. 2538) และเทศบาลนคร (พ.ศ. 2543) ตามลำดับ ซึ่งอาจมีสาเหตุจากการขยายตัวของประชากรในกรุงเทพมหานครที่มีการตั้งถิ่นฐานขยายออกไปในพื้นที่ปริมณฑลโดยเฉพาะจังหวัดนนทบุรี ส่วนการยกฐานะของเทศบาลเมืองมีความเปลี่ยนแปลงใน 2 ช่วง คือ พ.ศ. 2537-2538 มีเทศบาลตำบลได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองจำนวน 7 แห่ง และจัดตั้งเทศบาลเมืองตามการเพิ่มจังหวัดสระแก้วอีก 1 แห่ง เมื่อพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่11) พ.ศ. 2543 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2543 มีเทศบาลตำบลได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองเพิ่มขึ้นอีก 7 แห่ง อยู่ในกลุ่มที่ทำการศึกษานาน 4 แห่ง คือ เมืองท่าข้าม เมืองมาบตาพุด เมืองแสนสุข และเมืองแม่สอด หลังจาก พ.ศ.2538 เป็นต้นมา มีเทศบาลหลายแห่งได้รับการยกฐานะเพิ่มขึ้นตามความเจริญทางเศรษฐกิจ จำนวนประชากรและความสำคัญในการปกครองท้องถิ่นทั้งเทศบาลนครและเทศบาลเมือง

### 2. การกระจายตัวของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง

การศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง ควรพิจารณาลักษณะการกระจายทางพื้นที่ของเทศบาล เพราะพื้นที่มีผลกระทบโดยตรงมาจากสภาพภูมิประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาต่อไป เทศบาลนครและเทศบาลเมือง

จำนวน 105 แห่งเฉพาะที่ทำการศึกษานับจำนวน 85 แห่ง กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ดังที่ปรากฏในแผนที่ 4.1 และตารางที่ 4.1

ตาราง 4.1 การกระจายตัวของเทศบาลนครและเทศบาลเมืองที่ทำการศึกษา พ.ศ. 2545

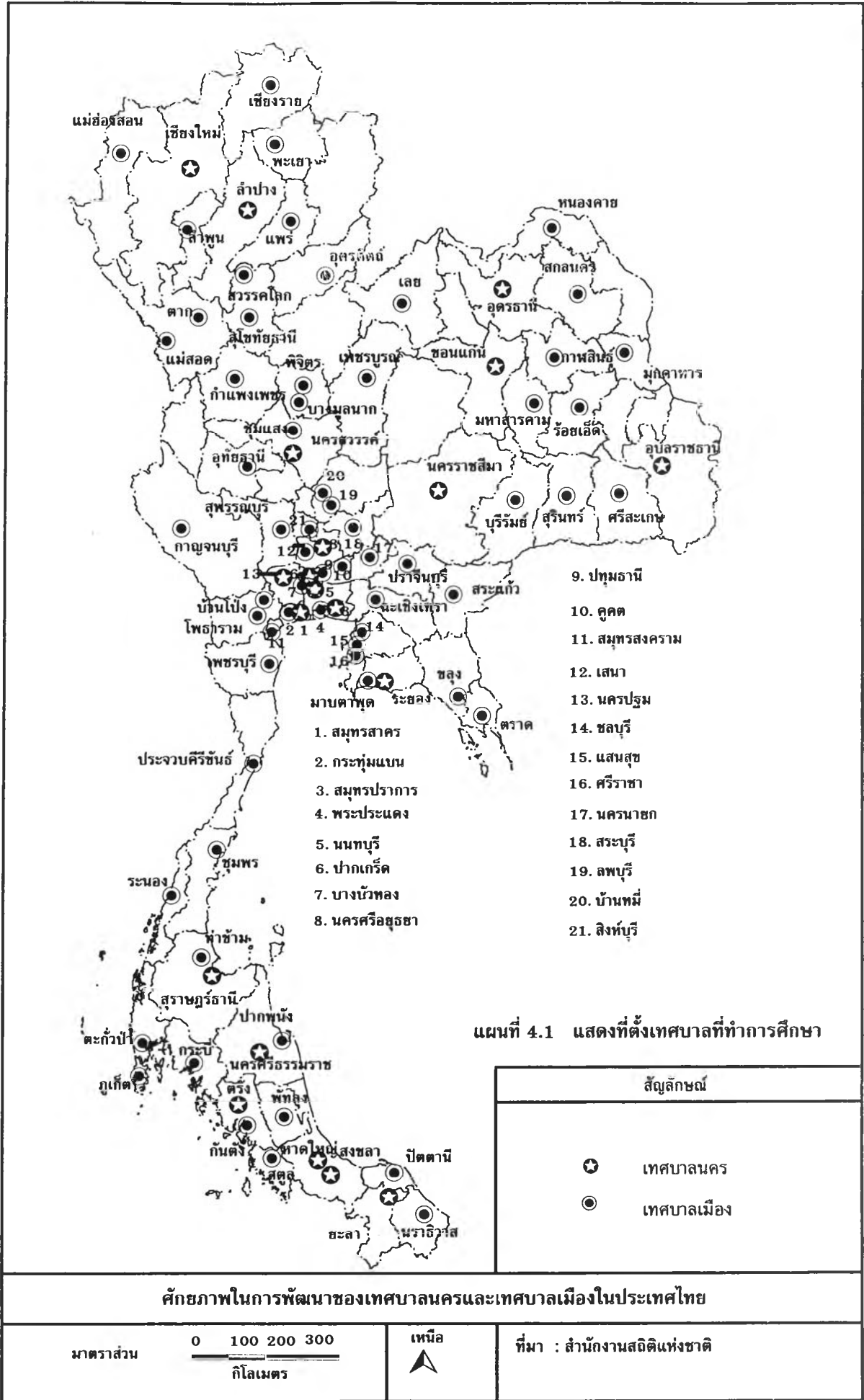
ภาค *	รูปแบบเทศบาล			ร้อยละ
	นคร	เมือง	รวม	
ภาคเหนือ	2	6	8	9.41
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	4	10	14	16.47
ภาคกลาง	7	23	30	35.29
ภาคตะวันออก	1	8	9	10.59
ภาคตะวันตก	0	9	9	10.59
ภาคใต้	5	10	15	17.65
รวม	19	66	85	100.00

ที่มา : คำนวณจากจำนวนเทศบาลนครและเทศบาลเมืองที่ใช้ในการศึกษาเท่านั้น

\* ภาคใช้ตามการแบ่งภาคของสมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย

การกระจายตัวของเทศบาลนครและเทศบาลเมืองที่ศึกษาเป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ เพราะมีการรวมตัวอยู่ในภาคกลางมากที่สุดเป็นจำนวน 30 แห่งคิดเป็นร้อยละ 35.29 เนื่องจากภาคกลางมีจำนวนจังหวัดมากกว่าภาคอื่นทำให้มีจำนวนชุมชนมากตามไปด้วย รองลงมาอยู่ในภาคใต้ร้อยละ 17.65 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 16.47 ภาคตะวันออกและภาคตะวันตกร้อยละ 10.59 ภาคเหนือร้อยละ 9.41 เป็นเทศบาลนครจำนวน 19 แห่ง กระจายตัวอยู่ในภาคกลางมากที่สุด 7 แห่ง ภาคใต้ 5 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 แห่ง ภาคเหนือ 2 แห่ง ภาคตะวันออก 1 แห่ง กรณีการจัดตั้งเทศบาลกำหนดให้ท้องที่ที่เป็นศาลากลางจังหวัดสามารถยกฐานะเป็นเทศบาลได้ ทำให้ทุกจังหวัดจะมีเทศบาลเมืองอย่างน้อย 1 แห่ง กลุ่มเทศบาลที่ทำการศึกษามีเทศบาลที่มีชื่อเหมือนกับจังหวัดอยู่ในภาคเหนือ 6 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 15 แห่ง ภาคกลาง 9 แห่ง ภาคตะวันออก 4 แห่ง ภาคตะวันตก 3 แห่ง ภาคใต้ 8 แห่ง ส่วนจังหวัดที่มีเทศบาลนครเพียงแห่งเดียวไม่มีเทศบาลเมืองตั้งอยู่ในจังหวัดได้แก่ นครเชียงใหม่ นครลำปาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ นครนครราชสีมา นครอุดรธานี ภาคกลาง นครนครปฐม ภาคใต้ ได้แก่ นครยะลา ส่วนจังหวัดที่มีเทศบาลเมืองจำนวน 2 แห่งขึ้นไปได้แก่ จังหวัดปทุมธานี ลพบุรี พิจิตร สุโขทัย ราชบุรี ตาก ภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ส่วนจังหวัดที่มีทั้งเทศบาลนครและเทศบาลเมือง ได้แก่ นนทบุรี ระยอง ตรัง สมุทรสาคร พระนครศรีอยุธยา นครศรีธรรมราช นครสวรรค์และสมุทรปราการ

เทศบาลเป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นประกอบด้วยสภาเทศบาลและคณะเทศมนตรี อำนาจหน้าที่ของเทศบาลที่จะต้องปฏิบัติหรือหน้าที่บังคับให้ปฏิบัติเกี่ยวข้องกับบริหารเมือง การรักษาความสงบเรียบร้อย และการจัดการบริการขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังมีอำนาจอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนดและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกันของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง (รายละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ก)



### 3 . การกระจายตัวของประชากรในเทศบาลนครและเทศบาลเมือง

เทศบาลนครและเทศบาลเมืองจำนวน 85 แห่งมีประชากรทั้งสิ้น 4,119,092 คน เมื่อพิจารณาตามขนาดของเทศบาลแต่ละแห่งตามจำนวนประชากรพบว่า จำนวนประชากรของเทศบาล 85 แห่งโดยเฉลี่ยเท่ากับ 44,363 คน ความแตกต่างระหว่างเทศบาลที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด คือ เทศบาลนครนนทบุรีมีประชากรจำนวน 270,593 คน ส่วนเทศบาลเมืองบ้านหมี่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุดเท่ากับ 4,995 คน มีขนาดแตกต่างกันประมาณ 54 เท่า สามารถแบ่งกลุ่มขนาดประชากรของเทศบาลตามลักษณะการกระจายตัวของประชากรได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.2 และแผนที่ 4.2 )

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ เทศบาลที่มีขนาดประชากรมากกว่า 100,000 คน มี 10 แห่ง ได้แก่ นครนนทบุรี นครนครราชสีมา นครเชียงใหม่ นครหาดใหญ่ นครอุดรธานี นครปากเกร็ด นครขอนแก่น เมืองสุราษฎร์ธานี นครอุบลราชธานี และนครนครศรีธรรมราชมีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,541,099 คนคิดเป็นร้อยละ 37.41 ของจำนวนประชากรในเทศบาล 85 แห่ง เทศบาลข้างต้นเป็นเทศบาลนครทั้งสิ้นยกเว้นเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้มีข้อสังเกตว่าเทศบาลที่มีจำนวนประชากรมากกว่า 100,000 คน ส่วนใหญ่มีพื้นที่เทศบาลครอบคลุมหลายตำบลทำให้มีจำนวนประชากรเมืองมากกว่าเทศบาลที่มีพื้นที่เล็ก กระจายตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด 4 แห่ง ภาคใต้ 3 แห่ง ภาคกลาง 2 แห่ง และภาคเหนือ 1 แห่ง

กลุ่มที่ 2 เทศบาลที่มีขนาดประชากร 50,000 - 100,000 คน มีจำนวน 14 แห่งมีประชากรรวมทั้งสิ้น 990,690 คน คิดเป็นร้อยละ 24.05 ของจำนวนประชากรในเทศบาลที่ศึกษา ได้แก่ เทศบาลนครนครสวรรค์ นครนครปฐม นครสงขลา นครยะลา เมืองภูเก็ต นครสมุทรปราการ เมืองเชียงราย นครลำปาง เมืองสระบุรี นครตรัง นครสมุทรสาคร นครนครศรีอยุธยา นครระยอง เมืองสกลนคร เทศบาลในกลุ่มที่ 2 ตั้งอยู่ในภาคกลาง 7 แห่ง ภาคใต้ 4 แห่ง ภาคเหนือ 2 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกภาคละ 1 แห่ง ประกอบด้วยเทศบาลนคร 10 แห่งและเทศบาลเมือง 4 แห่ง เนื่องจากเกณฑ์กำหนดด้านจำนวนประชากรของเทศบาลนครจะต้องมีประชากร 50,000 คนขึ้นไปเทศบาลนครที่เหลือจึงจัดอยู่ในกลุ่มที่ 2

กลุ่มที่ 3 เทศบาลนครและเทศบาลเมืองที่มีขนาดประชากร 25,000 - 50,000 คน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 1,036,057 คน คิดเป็นร้อยละ 25.15 ของจำนวนประชากรในเทศบาลที่ทำการศึกษา จำนวน 28 แห่ง ได้แก่ เมืองหนองคาย เมืองมหาสารคาม เมืองปัตตานี เมืองฉะเชิงเทรา เมืองนราธิวาส เมืองสุรินทร์ เมืองอุดรดิตถ์ เมืองศรีสะเกษ เมืองพัทลุง เมืองคูคต เมืองชลบุรี เมืองแสนสุข เมืองกาญจนบุรี เมืองกาฬสินธุ์ เมืองร้อยเอ็ด เมืองบางบัวทอง เมืองสมุทรสงคราม เมืองมุกดาหาร เมืองมาบตาพุด เมืองชุมพร เมืองเพชรบุรี เมืองกำแพงเพชร เมืองลพบุรี เมืองบุรีรัมย์ เมืองสุพรรณบุรี เมืองแม่สอด เมืองศรีราชา เมืองเพชรบูรณ์ เทศบาลกลุ่มที่ 3 จัดอยู่ในประเภทเทศบาลเมืองทั้งสิ้นแบ่งเป็นเทศบาลศูนย์กลางระดับจังหวัด (เป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด) 22 แห่ง เทศบาลเมืองที่ตั้งอยู่ในอำเภออื่นๆ อีก 6 แห่ง และเป็นเทศบาลตำบลที่ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง หลังการแก้ไขพระราชบัญญัติเทศบาลจำนวน 3 แห่ง

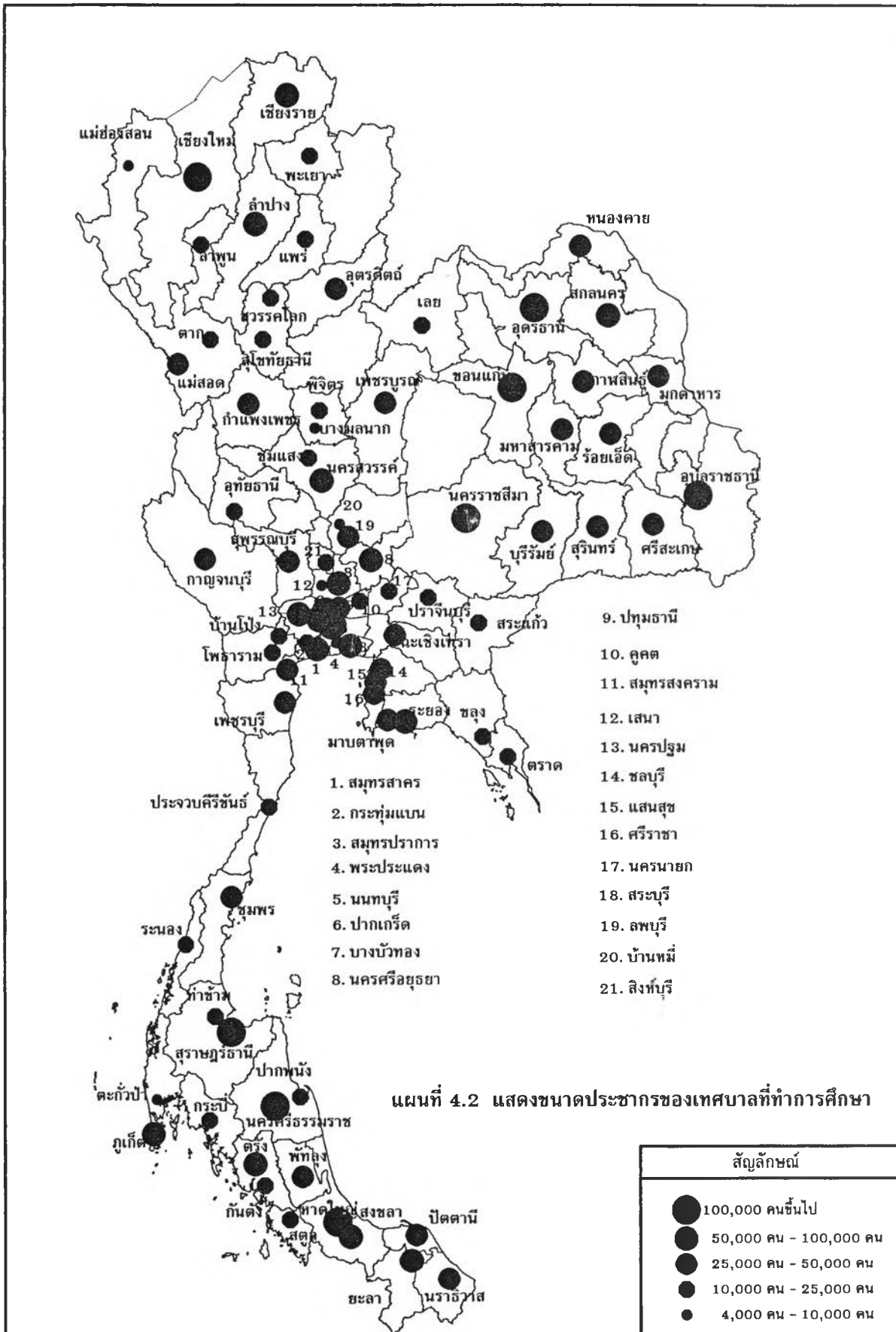
ตารางที่ 4.2 เทศบาลนครและเทศบาลเมืองที่ศึกษา ทำเลที่ตั้งขนาด พื้นที่และประชากร พ.ศ.2544

เทศบาล	พื้นที่ (กม.) <sup>2</sup>	ทำเลที่ตั้ง	ประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)*
นครนนทบุรี	38.90	อ. เมืองนนทบุรี จ. นนทบุรี	270,593	6,956
นครนครราชสีมา	37.50	อ. เมืองนครราชสีมา จ. นครราชสีมา	174,322	4,649
นครเชียงใหม่	40.21	อ. เมืองเชียงใหม่ จ. เชียงใหม่	173,856	4,324
นครหาดใหญ่	21.00	อ. หาดใหญ่ จ. สงขลา	157,806	7,515
นครอุดรธานี	47.70	อ. เมืองอุดรธานี จ. อุดรธานี	155,179	3,253
นครปากเกร็ด	36.04	อ. ปากเกร็ด จ.นนทบุรี	154,894	4,298
นครขอนแก่น	46.00	อ. เมืองขอนแก่น จ. ขอนแก่น	129,579	2,817
เมืองสุราษฎร์ธานี	68.97	อ. เมืองสุราษฎร์ธานี จ. สุราษฎร์ธานี	114,840	1,665
นครอุบลราชธานี	29.04	อ. เมืองอุบลราชธานี จ. อุบลราชธานี	105,189	3,622
นครนครศรีธรรมราช	7.17	อ. เมืองนครศรีธรรมราช จ. นครศรีธรรมราช	104,841	14,622
นครนครสวรรค์	27.87	อ. เมืองนครสวรรค์ จ. นครสวรรค์	96,492	3,462
นครนครปฐม	19.85	อ. เมืองนครปฐม จ.นครปฐม	93,111	4,691
นครสงขลา	9.27	อ. เมืองสงขลา จ. สงขลา	82,307	8,879
นครยะลา	19	อ. เมืองยะลา จ. ยะลา	74,718	3,933
เมืองภูเก็ต	12.00	อ. เมืองภูเก็ต จ. ภูเก็ต	72,943	6,079
นครสมุทรปราการ	7.33	อ. เมืองสมุทรปราการ จ. สมุทรปราการ	71,742	9,787
เมืองเขียงราย	60.85	อ. เมืองเขียงราย จ.เขียงราย	69,056	1,135
นครลำปาง	11.30	อ. เมืองลำปาง จ. ลำปาง	69,052	6,111
เมืองสระบุรี	20.13	อ. เมืองสระบุรี จ.สระบุรี	65,645	3,261
นครตรัง	14.77	อ. เมืองตรัง จ. ตรัง	63,168	4,277
นครสมุทรสาคร	10.33	อ. เมืองสมุทรสาคร จ. สมุทรสาคร	62,857	6,085
นครนครศรีอยุธยา	14.00	อ. เมืองพระนครศรีอยุธยา จ.	61,542	4,396
นครระยอง	16.95	อ. เมืองระยอง จ. ระยอง	55,179	3,255
เมืองสกลนคร	54.54	อ. เมืองสกลนคร จ. สกลนคร	52,878	970
เมืองหนองคาย	35.15	อ. เมืองหนองคาย จ. หนองคาย	48,011	1,366
เมืองมหาสารคาม	24.14	อ. เมืองมหาสารคาม จ. มหาสารคาม	46,708	1,935
เมืองปัตตานี	4.78	อ. เมืองปัตตานี จ. ปัตตานี	46,348	9,696
เมืองฉะเชิงเทรา	12.76	อ. เมืองฉะเชิงเทรา จ. ฉะเชิงเทรา	43,820	3,434
เมืองนราธิวาส	7.50	อ. เมืองนราธิวาส จ. นราธิวาส	42,813	5,708
เมืองสุรินทร์	11.39	อ. เมืองสุรินทร์ จ. สุรินทร์	42,697	3,749
เมืองอุดรดิตต์	13.49	อ. เมืองอุดรดิตต์ จ.อุดรดิตต์	42,564	3,155
เมืองศรีสะเกษ	36.26	อ. เมืองศรีสะเกษ จ. ศรีสะเกษ	42,528	1,173
เมืองพัทลุง	13.43	อ. เมืองพัทลุง จ. พัทลุง	41,698	3,105
เมืองคูคต	12.48	อ. ลำลูกกา จ.ปทุมธานี	41,152	3,297
เมืองชลบุรี	4.57	อ. เมืองชลบุรี จ. ชลบุรี	40,849	8,939
เมืองแสนสุข	20.27	อ. เมืองชลบุรี จ. ชลบุรี	39,632	1,955
เมืองกาญจนบุรี	9.16	อ. เมืองกาญจนบุรี จ. กาญจนบุรี	38,982	4,256
เมืองกาฬสินธุ์	16.96	อ. เมืองกาฬสินธุ์ จ.กาฬสินธุ์	37,185	2,193
เมืองร้อยเอ็ด	11.63	อ. เมืองร้อยเอ็ด จ. ร้อยเอ็ด	36,129	3,107
เมืองบางบัวทอง	13.50	อ. บางบัวทอง จ. นนทบุรี	35,505	2,630
เมืองสมุทรสงคราม	8.00	อ. เมืองสมุทรสงคราม จ.สมุทรสงคราม	35,476	4,435
เมืองมุกดาหาร	35.55	อ. เมืองมุกดาหาร จ. มุกดาหาร	35,348	994
เมืองมาบตาพุด	16.95	อ. เมืองระยอง จ. ระยอง	34,857	2,056

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เทศบาล	พื้นที่ (กม.) <sup>2</sup>	ทำเลที่ตั้ง	ประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)*
เมืองชุมพร	21.10	อ. เมืองชุมพร จ. ชุมพร	34,249	1,623
เมืองเพชรบุรี	5.40	อ. เมืองเพชรบุรี จ. เพชรบุรี	31,924	5,912
เมืองกำแพงเพชร	14.90	อ. เมืองกำแพงเพชร จ. กำแพงเพชร	30,928	2,076
เมืองลพบุรี	6.85	อ. เมืองลพบุรี จ. ลพบุรี	30,670	4,477
เมืองบุรีรัมย์	6.00	อ. เมืองบุรีรัมย์ จ. บุรีรัมย์	29,058	4,843
เมืองสุพรรณบุรี	9.01	อ. เมืองสุพรรณบุรี จ. สุพรรณบุรี	27,595	3,063
เมืองแม่สอด	27.20	อ. แม่สอด จ. ตาก	27,592	1,014
เมืองศรีราชา	4.06	อ. ศรีราชา จ. ชลบุรี	26,299	6,478
เมืองเพชรบูรณ์	2.08	อ. เมืองเพชรบูรณ์ จ. เพชรบูรณ์	25,440	12,231
เมืองพิจิตร	5.20	อ. เมืองพิจิตร จ. พิจิตร	24,747	4,759
เมืองปากน้ำ	7.35	อ. ปากน้ำ จ. นครศรีธรรมราช	24,650	3,354
เมืองกระบี่	19.00	อ. เมืองกระบี่ จ. กระบี่	24,502	1,290
เมืองเลย	12.41	อ. เมืองเลย จ. เลย	23,417	1,887
เมืองท่าข้าม	14.10	อ. พุนพิน จ. สุราษฎร์ธานี	22,342	1,585
เมืองสตูล	6.80	อ. เมืองสตูล จ. สตูล	21,758	3,200
เมืองบ้านโป่ง	2.91	อ. บ้านโป่ง จ. ราชบุรี	21,681	7,451
เมืองปราจีนบุรี	8.34	อ. เมืองปราจีนบุรี จ. ปราจีนบุรี	21,260	2,549
เมืองสิงห์บุรี	7.81	อ. เมืองสิงห์บุรี จ. สิงห์บุรี	20,925	2,679
เมืองพะเยา	9.00	อ. เมืองพะเยา จ. พะเยา	20,411	2,268
เมืองตาก	7.27	อ. เมืองตาก จ. ตาก	20,333	2,797
เมืองแพร่	9.00	อ. เมืองแพร่ จ. แพร่	19,572	2,175
เมืองปทุมธานี	7.10	อ. เมืองปทุมธานี จ. ปทุมธานี	19,127	2,694
เมืองสุโขทัย	3.50	อ. เมืองสุโขทัย จ. สุโขทัย	18,988	5,425
เมืองนครนายก	15.87	อ. เมืองนครนายก จ. นครนายก	18,882	1,190
เมืองอุทัยธานี	8.20	อ. เมืองอุทัยธานี จ. อุทัยธานี	18,882	2,303
เมืองสวรรคโลก	6.46	อ. สวรรคโลก จ. สุโขทัย	18,783	2,908
เมืองกระทุ่มแบน	2.18	อ. กระทุ่มแบน จ. สมุทรสาคร	18,550	8,509
เมืองประจวบคีรีขันธ์	14.00	อ. เมืองประจวบคีรีขันธ์ จ. ประจวบคีรีขันธ์	18,372	1,312
เมืองสระแก้ว	28.00	อ. เมืองสระแก้ว จ. สระแก้ว	16,174	578
เมืองตราด	2.52	อ. เมืองตราด จ. ตราด	15,636	6,205
เมืองระนอง	4.28	อ. เมืองระนอง จ. ระนอง	15,359	3,589
เมืองลำพูน	6.00	อ. เมืองลำพูน จ. ลำพูน	15,277	2,546
เมืองกันตัง	1.69	อ. กันตัง จ. ตรัง	13,720	8,118
เมืองชลุง	3.18	อ. ชลุง จ. จันทบุรี	11,724	3,687
เมืองโพธาราม	2.60	อ. โพธาราม จ. ราชบุรี	11,495	4,421
เมืองชุมแสง	2.4	อ. ชุมแสง จ. นครสวรรค์	10,635	4,431
เมืองบางมูลนาก	2.50	อ. บางมูลนาก จ. พิจิตร	9,826	3,930
เมืองพระประแดง	0.61	อ. พระประแดง จ. สมุทรปราการ	9,064	14,859
เมืองตะกั่วป่า	6.75	อ. ตะกั่วป่า จ. พังงา	8,142	1,206
เมืองแม่ฮ่องสอน	6.00	อ. เมืองแม่ฮ่องสอน จ. แม่ฮ่องสอน	6,931	1,155
เมืองเสนา	1.20	อ. เสนา จ. พระนครศรีอยุธยา	5,023	4,186
เมืองบ้านหมี่	0.68	อ. บ้านหมี่ จ. ลพบุรี	4,995	7,346

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย \* การคำนวณ



ศักยภาพในการพัฒนาของเทศบาลนครและเทศบาลเมืองในประเทศไทย

<p>มาตราส่วน</p> <p>0 100 200 300</p> <p>กิโลเมตร</p>	<p>เหนือ</p>	<p>ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ และการวิเคราะห์</p>
---	--------------	--



จำนวน 3 แห่ง เทศบาลในกลุ่มที่ 3 มีขนาดประชากร 25,000 – 50,000 คน กระจายตัวอยู่ทุกภาคของประเทศตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุดจำนวน 12 แห่ง ภาคกลาง 8 แห่ง ภาคตะวันออก 6 แห่ง ภาคตะวันตกและภาคใต้มีเทศบาลในกลุ่มที่ 3 เท่ากันจำนวน 4 แห่งและภาคเหนือ 1 แห่ง จะเห็นได้ว่าเทศบาลส่วนใหญ่จะมีจำนวนประชากรอยู่ระหว่าง 25,000 คน ถึง 50,000 คน คิดเป็นร้อยละ 33 ของเทศบาล 85 แห่ง

กลุ่มที่ 4 เทศบาลที่มีขนาดประชากร 10,000 – 25,000 คน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 507,202 คนคิดเป็นร้อยละ 12.31 ของจำนวนประชากรเทศบาลทั้งหมดรวม 27 แห่ง ได้แก่ เมืองพิจิตร เมืองปากพนัง เมืองกระบี่ เมืองเลย เมืองท่าข้าม เมืองสตูล เมืองบ้านโป่ง เมืองปราจีนบุรี เมืองสิงห์บุรี เมืองพะเยา เมืองตาก เมืองแพร่ เมืองปทุมธานี เมืองสุโขทัยธานี เมืองอุทัยธานี เมืองนครนายก เมืองสวรรคโลก เมืองกระทู้มแบน เมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองสระแก้ว เมืองตราด เมืองระนอง เมืองลำพูน เมืองกันตัง เมืองชลุง เมืองโพธาราม เมืองชุมแสง ประกอบด้วยเทศบาลศูนย์กลางระดับจังหวัด 18 แห่ง และเทศบาลศูนย์กลางระดับอำเภอ 9 แห่งอยู่ในภาคเหนือ 2 แห่ง ภาคกลาง 9 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1 แห่ง ภาคตะวันออก 5 แห่ง ภาคตะวันตก 4 แห่ง ภาคใต้ 6 แห่ง จำนวนเทศบาลในกลุ่มนี้น้อยกว่ากลุ่มที่ 3 เพียง 1 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 32 ของเทศบาลที่ศึกษา ถ้ารวมเทศบาลในกลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4 เข้าด้วยกันเท่ากับ 55 แห่งคิดเป็นร้อยละ 65 มีขนาดประชากรตั้งแต่ 10,000 คน แต่ไม่เกิน 50,000 คน ดังนั้นเทศบาลที่ศึกษาส่วนใหญ่จึงอยู่ในกลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4

กลุ่มที่ 5 เทศบาลที่มีขนาดประชากร ต่ำกว่า 10,000 คน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 43,981 คน คิดเป็นร้อยละ 1.07 จำนวน 6 แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองบางมูลนาก เมืองพระประแดง เมืองตะกั่วป่า เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองเสนา และเมืองบ้านหมี่ เทศบาลดังกล่าวขาดคุณสมบัติด้านจำนวนประชากร เนื่องจากมีจำนวนประชากรน้อยกว่า 10,000 คน ส่วนใหญ่เป็นเทศบาลที่มีใช้ศูนย์กลางระดับจังหวัด ยกเว้นเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัดจึงมีฐานะเป็นเทศบาลเมือง

#### **สรุปลักษณะทางประชากรและการกระจายตัวของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง**

การศึกษาการกระจายตัวของประชากรสามารถสรุปลักษณะทางประชากรได้ดังนี้ ภาคเหนือประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นบริเวณภาคเหนือตอนบน เนื่องจากมีพื้นที่ราบลุ่มน้ำแม่น้ำปิงเหมาะแก่ทำตั้งถิ่นฐานเพื่ออยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ส่วนภาคเหนือตอนล่างและบริเวณภูเขาที่มีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง เช่น เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางขนาดใหญ่ และนครลำปาง เมืองเชียงรายเป็นศูนย์กลางระดับรองลงมา โดยเทศบาลที่ทำการศึกษาทุกแห่งในภาคเหนือเป็นศูนย์กลางในระดับจังหวัดเนื่องจากเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พิจารณาแยกตามอนุภาคได้ดังนี้ คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณเทศบาลนครอุดรธานี ส่วนทิศตะวันตกมีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาเป็นอุปสรรคในการตั้งถิ่นฐานจึงมีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง โดยมีเทศบาลนครอุดรธานีเป็นศูนย์กลางขนาดใหญ่ตามด้วยเมืองหนองคาย เมืองสกลนคร ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียง

เฉียงเหนือมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณเทศบาลนครขอนแก่น เมืองมหาสารคาม เมืองร้อยเอ็ด และเมืองกาฬสินธุ์ซึ่งอยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน ส่วนบริเวณฝั่งตะวันตกของมีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง เนื่องจากมีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูง ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีการตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่นบริเวณนครราชสีมาซึ่งเป็นศูนย์กลางขนาดใหญ่ รองลงมา คือ นครอุบลราชธานี เมืองสุรินทร์ เมืองศรีสะเกษ เทศบาลขนาดใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตั้งอยู่ตามเส้นทางคมนาคมที่มีความสะดวกสบายมีทั้งถนนและทางรถไฟตัดผ่าน ส่วนภาคกลางมีการกระจายตัวของเทศบาลมากที่สุดเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนี้บริเวณเขตปริมณฑลมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นเช่นกัน เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นส่วนขยายของพื้นที่อยู่อาศัยในกรุงเทพมหานคร โดยนครนนทบุรีมีจำนวนประชากรมากที่สุดในกลุ่มเทศบาลที่ทำการศึกษ ส่วนเทศบาลอื่นๆในเขตปริมณฑลมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นเช่นกันได้แก่ นครปากเกร็ด นครนครปฐม ภาคตะวันออกประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบชายฝั่งทะเลตามแนวทางหลวงแผ่นดินสายประธานหมายเลข 3 (สุขุมวิท) บริเวณเทศบาลนครระยอง เมืองฉะเชิงเทรา และเมืองชลบุรี ภาคตะวันตกบริเวณเทือกเขาทางทิศตะวันออกของภาคมีประชากรอาศัยอยู่เบาบาง ส่วนพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น ได้แก่ เทศบาลเมืองกาญจนบุรี เมืองแม่สอด เมืองตากเป็นต้น ภาคใต้มีการกระจายตัวของเทศบาลนครจำนวน 5 แห่ง และเทศบาลเมืองจำนวน 10 แห่ง เทศบาลหลายแห่งตั้งอยู่ตามเส้นทางคมนาคมทางถนนและเส้นทางรถไฟเชื่อมต่อชุมชนต่างๆเข้าด้วยกัน โดยมีเทศบาลนครขนาดใหญ่ เมืองสุราษฎร์ธานี และนครนครศรีธรรมราช นครสงขลาเป็นศูนย์กลางขนาดใหญ่ มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น เมื่อพิจารณาเกณฑ์การจัดตั้งเทศบาลซึ่งมีข้อกำหนดในเรื่องจำนวนประชากรพบว่าเทศบาลเมืองบางแห่งมีจำนวนประชากรเกิน 50,000 คน อยู่ในเกณฑ์ที่สามารถจัดตั้งเป็นเทศบาลนครได้ เช่น เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานีมีจำนวนประชากรถึง 114,840 คน เมืองภูเก็ต เมืองเชียงราย เมืองสระบุรี เมืองสกลนครมีจำนวนประชากรเกิน 50,000 คน ส่วนเทศบาลเมืองบางแห่งขาดคุณสมบัติด้านจำนวนประชากร เนื่องจากมีจำนวนประชากรน้อยกว่า 10,000 คน แต่ด้วยความสำคัญทางการเมืองการปกครองจึงมีฐานะเป็นเทศบาลเมือง

#### 4. ขนาดพื้นที่ของเทศบาล

พื้นที่ของเทศบาลมีความแตกต่างกันอย่างมากในแง่พื้นที่ คือ เมืองพระประแดงมีเนื้อที่เพียง 0.61 ตารางกิโลเมตรเป็นเทศบาลที่มีพื้นที่เล็กที่สุด ส่วนเทศบาลที่มีพื้นที่มากที่สุด คือ เมืองสุราษฎร์ธานีขนาด 68.97 ตารางกิโลเมตร เมื่อพิจารณาขนาดพื้นที่โดยเฉลี่ยของเทศบาล 85 แห่งมีพื้นที่เพียง 15.35 ตารางกิโลเมตรเท่านั้น (ตารางที่ 4.2) เทศบาลที่มีพื้นที่เกิน 15 ตารางกิโลเมตรขึ้นไปมี 28 แห่งคิดเป็นร้อยละ 32.94 ได้แก่ เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี เมืองเชียงราย เมืองสกลนคร นครอุดรธานี นครขอนแก่น นครเชียงใหม่ นครนนทบุรี นครนครราชสีมา เมืองศรีสะเกษ นครปากเกร็ด เมืองมุกดาหาร เมืองหนองคาย นครอุบลราชธานี เมืองสระแก้ว นครนครสวรรค์ เมืองแม่สอด เมืองมหาสารคาม เมืองชุมพร นครหาดใหญ่ เมืองแสนสุข เมืองสระบุรี นครนครปฐม นครยะลา เมืองกระบี่ เมืองกาฬสินธุ์ นครระยอง เมืองมาบตาพุด เมืองนครนายก จะเห็นได้ว่าเทศบาลในกลุ่มนี้มีทั้งเทศบาลที่เป็นศูนย์กลางในภูมิภาค

ศูนย์กลางระดับจังหวัด และศูนย์กลางระดับอำเภอ ส่วนเทศบาลที่มีขนาดระหว่าง 8-14 ตารางกิโลเมตรจำนวน 24 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 28.24 ได้แก่ เมืองกำแพงเพชร นครตรัง เมืองท่าข้าม นครนครศรีอยุธยา เมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองบางบัวทอง เมืองอุดรดิตต์ เมืองพัทลุง เมืองฉะเชิงเทรา เมืองคูคต เมืองเลย เมืองภูเก็ต เมืองร้อยเอ็ด เมืองสุรินทร์ นครลำปาง นครสมุทรสาคร นครสงขลา เมืองกาญจนบุรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองพะเยา เมืองแพร่ เมืองปราจีนบุรี เมืองอุทัยธานี เมืองสมุทรสงคราม กลุ่มถัดมา คือ เทศบาลที่มีขนาดพื้นที่ระหว่าง 4-7 ตารางกิโลเมตรจำนวน 20 แห่งคิดเป็นร้อยละ 23.53 ได้แก่ เมืองสิงห์บุรี เมืองนราธิวาส เมืองปากพนัง นครสมุทรปราการ เมืองตาก นครนครศรีธรรมราช เมืองปทุมธานี เมืองลพบุรี เมืองสตูล เมืองตะกั่วป่า เมืองสวรรคโลก เมืองบุรีรัมย์ เมืองลำพูน เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองเพชรบุรี เมืองพิจิตร เมืองปัตตานี เมืองชลบุรี เมืองระนอง เมืองศรีราชา กลุ่มสุดท้าย คือ เทศบาลที่มีพื้นที่ต่ำกว่า 4 ตารางกิโลเมตรจัดเป็นเทศบาลที่มีขนาดพื้นที่เล็กที่สุดจำนวน 13 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 15.29 ได้แก่ เทศบาลเมืองสุโขทัย เมืองขลุ่ย เมืองบ้านโป่ง เมืองโพธาราม เมืองตราด เมืองบางมูลนาก เมืองชุมแสง เมืองกระทู้แบน เมืองเพชรบูรณ์ เมืองกันตัง เมืองเสนา เมืองบ้านหมี่ เมืองพระประแดง เทศบาลเป็นชุมชนเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่น มีการใช้ประโยชน์ที่ดินหลายประเภทประกอบด้วยการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ที่พักอาศัย อุตสาหกรรม กิจการสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ สถาบันราชการ และการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในบริเวณพื้นที่ต่อเนื่องระหว่างเทศบาลและพื้นที่ชนบท โดยขนาดพื้นที่และสัดส่วนการใช้ที่ดินแต่ละประเภทจะแตกต่างกันตามบทบาทและศักยภาพของเทศบาลแต่ละแห่ง กิจกรรมการใช้ที่ดินบางประเภทสามารถกำหนดขอบเขตได้ชัดเจน ส่วนกิจกรรมบางประเภทดำเนินอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เช่น การใช้พื้นที่อาคารชั้นล่างเพื่อการพาณิชย์และอยู่อาศัยชั้นบนของอาคารเป็นลักษณะการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน (Mixed Use) ซึ่งพบได้ทั่วไปในเขตเทศบาล

### ศักยภาพในการพัฒนาของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง

#### 1. รูปแบบและระดับของศักยภาพในการพัฒนา

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเทศบาลสามารถพิจารณาจากกิจกรรม สถาบันที่แสดงถึงการแยกย่อยและการผสมผสานในเทศบาล เป็นการศึกษาแบบ Cross-Sectional Study เนื่องจากเทศบาลแต่ละแห่งมีระยะเวลาในการพัฒนาแตกต่างกัน แต่เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่งรูปแบบและระดับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถแสดงให้เห็นปรากฏได้โดยใช้เทคนิค Guttman Scale การวิเคราะห์ในส่วนนี้จึงแยกเป็น 3 ด้าน ดังที่กล่าวข้างต้น

##### 1.1 การแยกย่อยด้านเศรษฐกิจ (Economic Differentiation)

สิ่งที่แสดงถึงการแยกย่อยด้านเศรษฐกิจ สามารถพิจารณาได้จากความหลากหลายของกิจกรรมและสถาบันด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภคและการกระจายผลผลิตที่ปรากฏอยู่ในเทศบาล ประกอบด้วย (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 กิจกรรมการแยกย่อยทางเศรษฐกิจของเทศบาลจำนวน 85 แห่ง

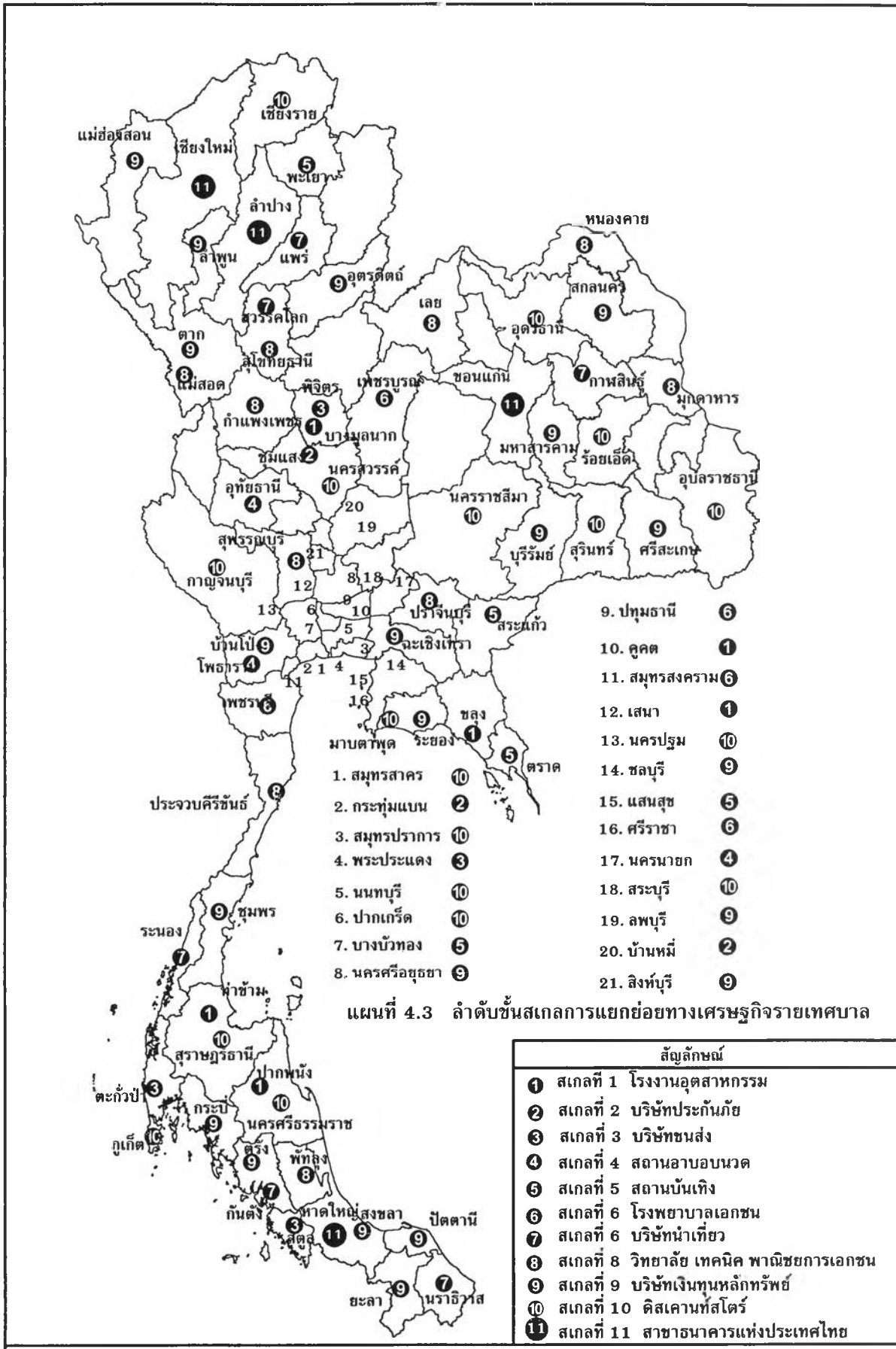
กิจกรรมการแยกย่อยทางเศรษฐกิจ	จำนวนเทศบาล	ร้อยละ
ตลาดสด	85	100.00
สถานีบริการน้ำมัน	85	100.00
ธนาคาร	85	100.00
สถานธนาฑูบาล	85	100.00
โรงงานอุตสาหกรรม	85	100.00
แรงงานอุตสาหกรรม	85	100.00
โรงฆ่าสัตว์	85	100.00
คลินิกเอกชน (คลินิกแพทย์และทันตแพทย์)	85	100.00
ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	85	100.00
โรงแรม	83	97.65
โรงเรียนประถมศึกษาเอกชน	83	97.65
บริษัทประกันชีวิตและบริษัทประกันภัย	79	92.94
ห้างสรรพสินค้า	74	87.06
บริษัทขนส่ง	73	85.88
โรงพยาบาล	70	82.35
สถานีขนส่ง	70	82.35
สถานอาบอบนวด	65	78.82
สถานบันเทิง (ไนท์คลับและดิสโกเธค)	59	69.41
โรงพยาบาลเอกชน	57	67.06
โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน	56	65.88
บริษัทนำเที่ยว	51	60.00
วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษา พณิชยการเอกชน	46	54.12
บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์	44	51.76
สถานีรถไฟ	38	44.71
ดิสคานท์สโตร์	21	24.71
สนามบิน	26	30.59
สาขาธนาคารแห่งประเทศไทย	4	4.71

1.1.1 การแยกย่อยทางเศรษฐกิจด้านการผลิต ตัวแปรดังกล่าว ได้แก่ จำนวน โรงงานอุตสาหกรรม แรงงานอุตสาหกรรมพบว่าในเขตเทศบาลกิจกรรมด้านการผลิตดังกล่าวมีอยู่แพร่หลายทุกเทศบาล ส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภทอุตสาหกรรมขนาดเล็กใช้เงินในการลงทุนไม่เกิน 10 ล้านบาท ได้แก่ อุตสาหกรรมเพื่อการอุปโภคและบริโภค เช่น โรงงานทำขนมปัง โรงสี การซ่อมรถยนต์และรถจักรยานยนต์ การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป การผลิตของที่ระลึกสินค้าเด็กเล่น การทำผลิตภัณฑ์คอนกรีต การเชื่อมโลหะ ทำประตูหน้าต่างเหล็กตัด อุตสาหกรรมการพิมพ์ เป็นต้น

1.1.2 การแยกย่อยทางเศรษฐกิจด้านการกระจายผลผลิต กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เกี่ยวกับการขนส่ง และกระจายผลผลิตไปสู่พื้นที่ต่างๆ ในเขตเทศบาล กิจกรรมที่พบได้แพร่หลายทั่วไป ได้แก่ บริษัทขนส่งร้อยละ 85.88 สถานีขนส่งร้อยละ 82.35 สถานีรถไฟร้อยละ 44.71 และสนามบินคิดเป็นร้อยละ 18.82

1.1.3 การแยกย่อยทางเศรษฐกิจด้านการบริโภค การแยกย่อยด้านการบริโภค ในเทศบาลนครและเทศบาลเมือง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แพร่หลายในทุกเทศบาล ได้แก่ ตลาดสด สถานีบริการน้ำมัน ธนาคาร สถานธนาฑูบาล คลินิกเอกชน และร้านขายยาแผนปัจจุบัน ส่วนกิจกรรมประเภทห้างสรรพสินค้า โรงแรม โรงภาพยนตร์ พบในเทศบาลร้อยละ 90-80 บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ บริษัทนำเที่ยวและจัดการเดินทาง สถานบันเทิง โรงพยาบาลเอกชนพบในเทศบาลร้อยละ 60-40 ส่วนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่พบเฉพาะในบางเทศบาลคือ ดิสคานท์สโตร์ คิดเป็นร้อยละ 24.71 และสาขาธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่พบในเทศบาล ที่ทำการศึกษาน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 4.71 เท่านั้น

การวิเคราะห์รูปแบบการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจของเทศบาลนครและเทศบาลเมืองใช้เทคนิค Guttman Scale ตัวแปรที่นำเสนอแสดงถึงกิจกรรมหรือสถาบันทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แพร่หลายในเทศบาล คือ โรงงานอุตสาหกรรม (ตัวแปรที่แสดงถึงการแยกย่อยในระดับเดียวกัน ได้แก่ (สถานีบริการน้ำมัน ธนาคาร สถานธนาฑูบาล ตลาดสด แรงงานอุตสาหกรรม โรงฆ่าสัตว์ คลินิกเอกชน ร้านขายยา) จนถึงตัวแปรที่พบเฉพาะบางเทศบาล ได้แก่ บริษัทประกันภัยและประกันชีวิต บริษัทขนส่ง สถานอาบอบนวด สถานบันเทิง โรงพยาบาลเอกชน บริษัทนำเที่ยว วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษา พาณิชยการเอกชน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ดิสคานท์สโตร์ และสาขาธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นตัวแปรที่เกิดยากและแพร่หลายน้อยที่สุด พบในเทศบาลนครซึ่งมีการแยกย่อยด้านเศรษฐกิจในระดับสูงเท่านั้น ระดับการแยกย่อยมีลักษณะสะสมกันขึ้นไปจากลำดับชั้นสเกลที่ 1 ถึง 11 สามารถอธิบายได้ถึงรูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เทศบาลได้มีมาก่อนที่จะมีการแยกย่อยทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน เช่น เทศบาลเมืองชุมแสงมีการแยกย่อยในลำดับชั้นสเกลที่ 2 สามารถบอกได้ว่าเทศบาลนี้ผ่านการมีโรงงานอุตสาหกรรม บริษัทประกันภัยซึ่งเป็นตัวแปรในลำดับชั้นสเกลที่ 1 และ 2 หรือเทศบาลนครนครศรีธรรมราชมีการแยกย่อยในลำดับชั้นสเกลที่ 10 สามารถอธิบายได้ว่าเทศบาลนี้ผ่านการมีโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นตัวแปรในลำดับชั้นสเกลที่ 1 ก่อนที่จะพบตัวแปรในลำดับชั้นสเกลที่ 2 ถึง 10 (บริษัทประกันภัยและประกันชีวิต บริษัทขนส่ง สถานอาบอบนวด สถานบันเทิง โรงพยาบาลเอกชน บริษัทนำเที่ยว วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษา พาณิชยการเอกชน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ดิสคานท์สโตร์) และลำดับชั้นสเกลที่ 11 ซึ่งเป็นระดับการแยกย่อยในปัจจุบัน คือ สาขาธนาคารแห่งประเทศไทย (แผนที่ 4.3 และตารางที่ 4.4 )



แผนที่ 4.3 ลำดับชั้นสเกลการแยกย่อยทางเศรษฐกิจรายเทศบาล

สัญลักษณ์	
1	สเกลที่ 1 โรงงานอุตสาหกรรม
2	สเกลที่ 2 บริษัทประกันภัย
3	สเกลที่ 3 บริษัทขนส่ง
4	สเกลที่ 4 สถานอาบอบนวด
5	สเกลที่ 5 สถานบันเทิง
6	สเกลที่ 6 โรงพยาบาลเอกชน
7	สเกลที่ 6 บริษัทน้ำดื่ม
8	สเกลที่ 8 วิทยาลัยเทคนิค พาณิชยการเอกชน
9	สเกลที่ 9 บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์
10	สเกลที่ 10 ดิสเคานท์สโตร์
11	สเกลที่ 11 สาขานาครแห่งประเทศไทย

ศักยภาพในการพัฒนาของเทศบาลนครและเทศบาลเมืองในประเทศไทย

0 100 200 300 กิโลเมตร	เหนือ 	ที่มา : การวิเคราะห์
---------------------------	-----------	----------------------

ตารางที่ 4.4 การวิเคราะห์ Guttman Scale การแยกย่อยทางเศรษฐกิจของเทศบาล 85 แห่ง

ลำดับชั้นสเกล	กิจกรรมการแยกย่อยทางเศรษฐกิจ	จำนวนเทศบาล	ร้อยละ
11	สาขานาการแห่งประเทศไทย	4	4.71
10	ดิสเคานท์สโตร์	18	21.18
9	บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์	21	24.71
8	วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษา พาณิชยการเอกชน	10	11.76
7	บริษัทน้ำเขียว	6	7.06
6	โรงพยาบาลเอกชน	5	5.88
5	สถานบันเทิง	5	5.88
4	สถานอาบอบนวด	3	3.53
3	บริษัทขนส่ง	4	4.71
2	บริษัทประกันภัยและประกันชีวิต	3	3.53
1	โรงงานอุตสาหกรรม	6	7.06
	รวม	85	100.00

ค่า Coefficient of Reproducibility = 0.92

หมายเหตุ : รายละเอียดผลการวิเคราะห์ Guttman Scale จำแนกรายเทศบาล (ภาคผนวก ฉ ตารางที่ ฉ -1 )

### 1.2 การแยกย่อยด้านสังคม ( Social Differentiation )

การแยกย่อยด้านสังคมเป็นการกระจายหน้าที่ และความชำนาญพิเศษด้านสังคม ในเทศบาล พิจารณาได้จากความหลากหลายของกิจกรรมหรือสถาบันที่แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันในด้านสังคมของเทศบาลนครและเทศบาลเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แบบแผนค่านิยม และความเป็นอยู่ทางสังคมที่ดีของสมาชิกในสังคม กิจกรรมการแยกย่อยทางสังคมที่มีอยู่แพร่หลายทุกเทศบาลที่ทำการศึกษาคือ บริการด้านสาธารณสุข เช่น ศูนย์บริการสาธารณสุขเป็นบริการขั้นพื้นฐานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชน ป้องกันและระงับโรคติดต่อ บริการด้านการศึกษารัฐบาล ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา ศึกษารัฐบาล บริการสาธารณสุขปโภค ได้แก่ บริการประปาและไฟฟ้า บริการประเภทโทรคมนาคม ได้แก่ ที่ทำการไปรษณีย์ ชุมสายโทรศัพท์ บริการด้านบรรเทาสาธารณภัย บริการจัดเก็บขยะและกำจัดขยะ รวมถึงสถานที่ประเภทศาสนสถาน ได้แก่ วัด โบสถ์คริสต์และมัสยิดที่มีอยู่แพร่หลายทุกเทศบาล กิจกรรมหรือสถาบันประเภทอื่นที่แพร่หลายเป็นลำดับถัดมามากกว่าร้อยละ 90 คือ โรงพยาบาลรัฐบาล (พิจารณาจากจำนวนเตียง) สวนสาธารณะ ห้องสมุดประชาชน กิจกรรมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการบริการพื้นฐานด้านนันทนาการและการสาธารณสุข ส่วนกิจกรรมที่แพร่หลายอยู่ที่ร้อยละ 80 ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาล และสนามกีฬาเอนกประสงค์ ร้อยละ 70 ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กิจกรรมหรือสถาบันที่มีอยู่ระหว่างร้อยละ 40 ถึง 50 ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษาและพาณิชยการรัฐบาลและสมาคมอาชีพ ร้อยละ 10 ถึง 20 ได้แก่ บริการบำบัดน้ำเสีย สวนสัตว์และมหาวิทยาลัย ส่วนกิจกรรมการแยกย่อยทางสังคมที่มีอยู่ในเขตเทศบาลต่ำกว่าร้อยละ 10 คือ หอสมุดแห่งชาติสาขาและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสาขา

ตารางที่ 4.5 กิจกรรมการแยกย่อยทางสังคมของเทศบาล 85 แห่ง

กิจกรรมการแยกย่อยทางสังคม	จำนวนเทศบาล	ร้อยละ
ศูนย์บริการสาธารณสุข	85	100.00
โรงเรียนประถมศึกษาเทศบาล	85	100.00
ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข	85	100.00
ชุมสายโทรศัพท์	85	100.00
ศาสนสถาน	85	100.00
บริการไฟฟ้า	85	100.00
บริการน้ำประปา	85	100.00
อุปกรณ์ดับเพลิง	85	100.00
บริการจัดเก็บขยะ	85	100.00
โรงพยาบาลของรัฐบาล	82	96.47
สวนสาธารณะ	79	92.94
ห้องสมุดประชาชน	78	91.76
โรงเรียนมัธยมศึกษาเทศบาล	74	87.06
สนามกีฬาเอนกประสงค์	68	80.00
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	67	78.82
วิทยาลัย/เทคนิค/พาณิชยการเทศบาล	57	67.06
สมาคมอาชีพ	43	50.59
บริการบำบัดน้ำเสีย	25	29.41
สวนสัตว์	13	15.29
มหาวิทยาลัย	9	10.59
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสาขา	8	9.41
หอสมุดแห่งชาติสาขา	7	8.24

ตัวแปรข้างต้นได้นำไปวิเคราะห์ด้วยเทคนิค Guttman Scale เพื่อพิจารณารูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเทศบาล ผลการวิเคราะห์ (ตารางที่ 4.6) มีค่า C.R. เท่ากับ 0.94 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ว่ามีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในส่วนของกิจกรรมการแยกย่อยทางสังคมของเทศบาล รูปแบบดังกล่าวแสดงถึงตัวแปรที่พบได้ในทุกเทศบาลไปจนถึงตัวแปรที่มีอยู่เฉพาะเทศบาลที่มีความซับซ้อนของกิจกรรม สถาบันเกี่ยวกับการแยกย่อยทางสังคมในระดับสูง การแยกย่อยที่สะสมขึ้นไปเรื่อยๆ จากลำดับขั้นสเกลที่ 1 ศูนย์บริการสาธารณสุข (ตัวแปรในระดับเดียวกันได้แก่ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ชุมสายโทรศัพท์ อุปกรณ์ดับเพลิง บริการจัดเก็บขยะ ศาสนสถาน บริการไฟฟ้า และบริการประปา) การแยกย่อยลำดับขั้นสเกลที่ 2 ถึง 9 คือ ห้องสมุดประชาชน โรงเรียนมัธยมศึกษาเทศบาล สนามกีฬาเอนกประสงค์ วิทยาลัย ประเภทอาชีวศึกษา เทคนิค พาณิชยการเทศบาล สมาคมอาชีพ บริการบำบัดน้ำเสีย มหาวิทยาลัย และหอสมุดแห่งชาติสาขา ระดับการแยกย่อยที่ 1 ถึง 9 บอกได้ถึงกิจกรรมที่เทศบาลมีอยู่ก่อนที่จะมีความซับซ้อนในระดับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น เทศบาลนครอุบลราชธานีอยู่ในลำดับขั้นสเกลที่



7 มีกิจกรรมการแยกย่อยทางสังคมประเภทศูนย์บริการสาธารณสุข ห้องสมุดประชาชน โรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาล สนามกีฬาเอนกประสงค์ วิทยาลัยอาชีวศึกษา เทคนิค พาณิชยการรัฐบาล สมาคมอาชีพ บริการบำบัดน้ำเสีย ผลการศึกษารูปแบบการแยกย่อยทางสังคมแสดงให้เห็นว่าระยะเวลาที่ผ่านมาเทศบาลมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างสังคม โดยมีความหลากหลายของกิจกรรมและสถาบันทางสังคมเพิ่มขึ้น แสดงถึงหน้าที่ความเชี่ยวชาญที่แตกต่างเพิ่มความซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ( ตารางที่ 4.6 และแผนที่ 4.4 )

ตารางที่ 4.6 ผล Guttman Scale การแยกย่อยทางสังคมของเทศบาลจำนวน 85 แห่ง

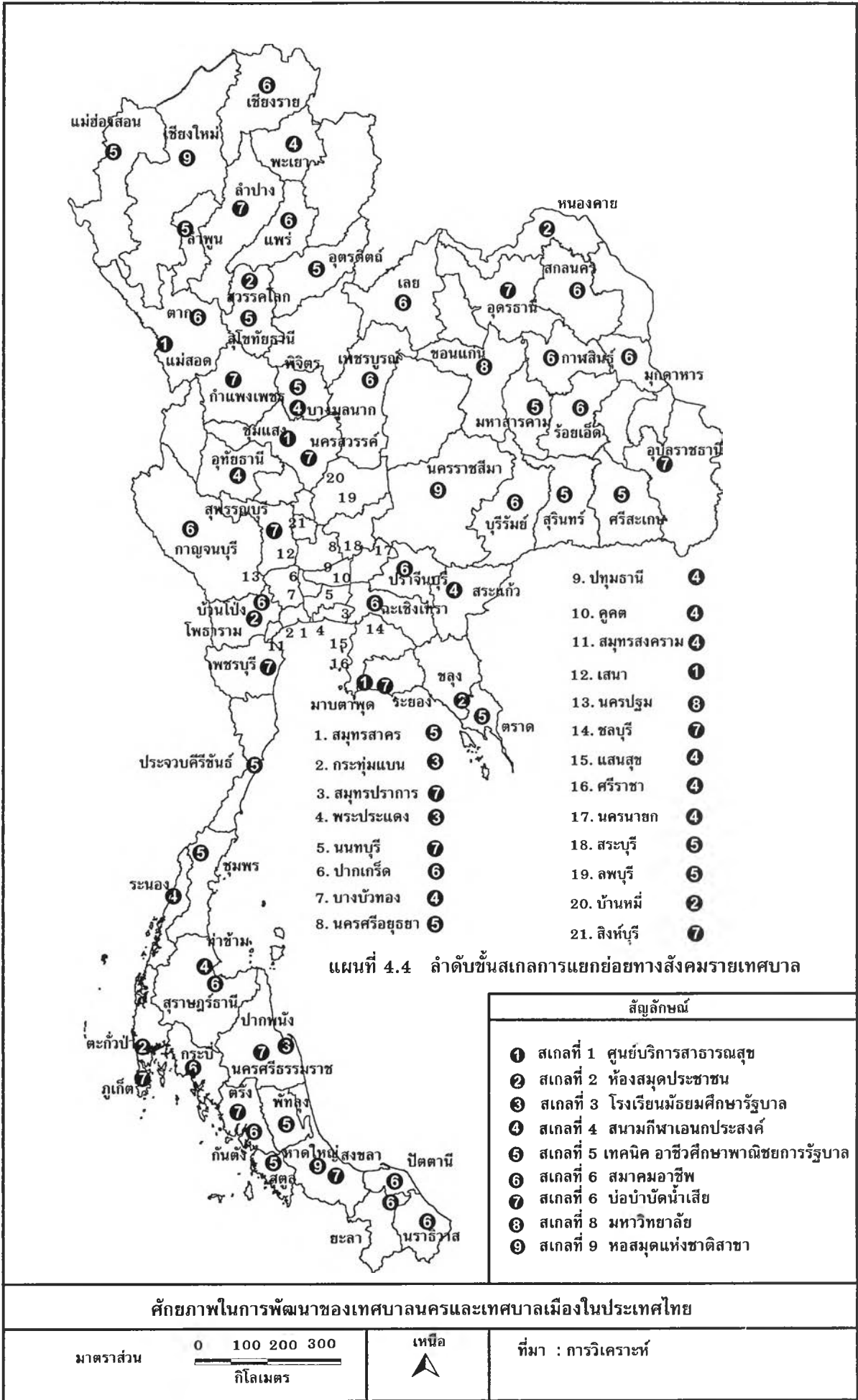
ลำดับชั้นสเกล	กิจกรรมการแยกย่อยทางสังคม	จำนวนเทศบาล	ร้อยละ
9	หอสมุดแห่งชาติสาขา	3	3.53
8	มหาวิทยาลัย	2	2.35
7	บริการบำบัดน้ำเสีย	16	18.82
6	สมาคมอาชีพ	21	24.71
5	วิทยาลัยอาชีวศึกษา เทคนิค พาณิชยการรัฐบาล	16	18.82
4	สนามกีฬาเอนกประสงค์	13	15.29
3	โรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาล	4	4.71
2	ห้องสมุดประชาชน	6	7.06
1	ศูนย์บริการสาธารณสุข	4	4.71
	รวม	85	100.00

ค่า Coefficient of Reproducibility = 0.94

หมายเหตุ : รายละเอียดผลการวิเคราะห์ Guttman Scale จำแนกรายเทศบาล (ภาคผนวก ฉ ตารางที่ ฉ -2 )

### 1.3 การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการ (Formal Social Intergration)

การผสมผสานทางสังคมเป็นรูปแบบทางสถาบัน หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการแยกย่อยทางเศรษฐกิจและสังคม แสดงถึงความร่วมมือและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในสังคม การผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการพิจารณาจากกิจกรรมหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมสมาชิกของสังคมเข้าด้วยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การร่วมมือเพื่อกระทำการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม กิจกรรมที่แสดงถึงการแยกย่อยทางสังคมพบได้ทั่วไป ได้แก่ สหกรณ์ สมาคมด้านการสงเคราะห์และมูลนิธิไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สมาคมอื่นๆ เช่น สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว สมาคมกีฬา สมาคมชากาคาคิดเป็นร้อยละไม่ต่ำกว่า 70 ส่วนศูนย์เยาวชนเป็นกิจกรรมการผสมผสานทางสังคมที่พบในเทศบาลร้อยละ 63.53 และสถานีวิทยุกระจายเสียงเป็นกิจกรรมที่แพร่หลายน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 48.24 (ตารางที่ 4.7)



ตารางที่ 4.7 กิจกรรมการผสมผสานทางสังคมของเทศบาลจำนวน 85 แห่ง

กิจกรรมการผสมผสานทางสังคม	จำนวนเทศบาล	ร้อยละ
สมาคมด้านการสงเคราะห์	72	84.71
สมาคมอื่นๆ	58	68.24
มูลนิธิ	71	83.53
สหกรณ์	82	96.47
หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น	60	70.59
สถานีวิทยุกระจายเสียง	32	37.65
ศูนย์เยาวชน	50	58.82

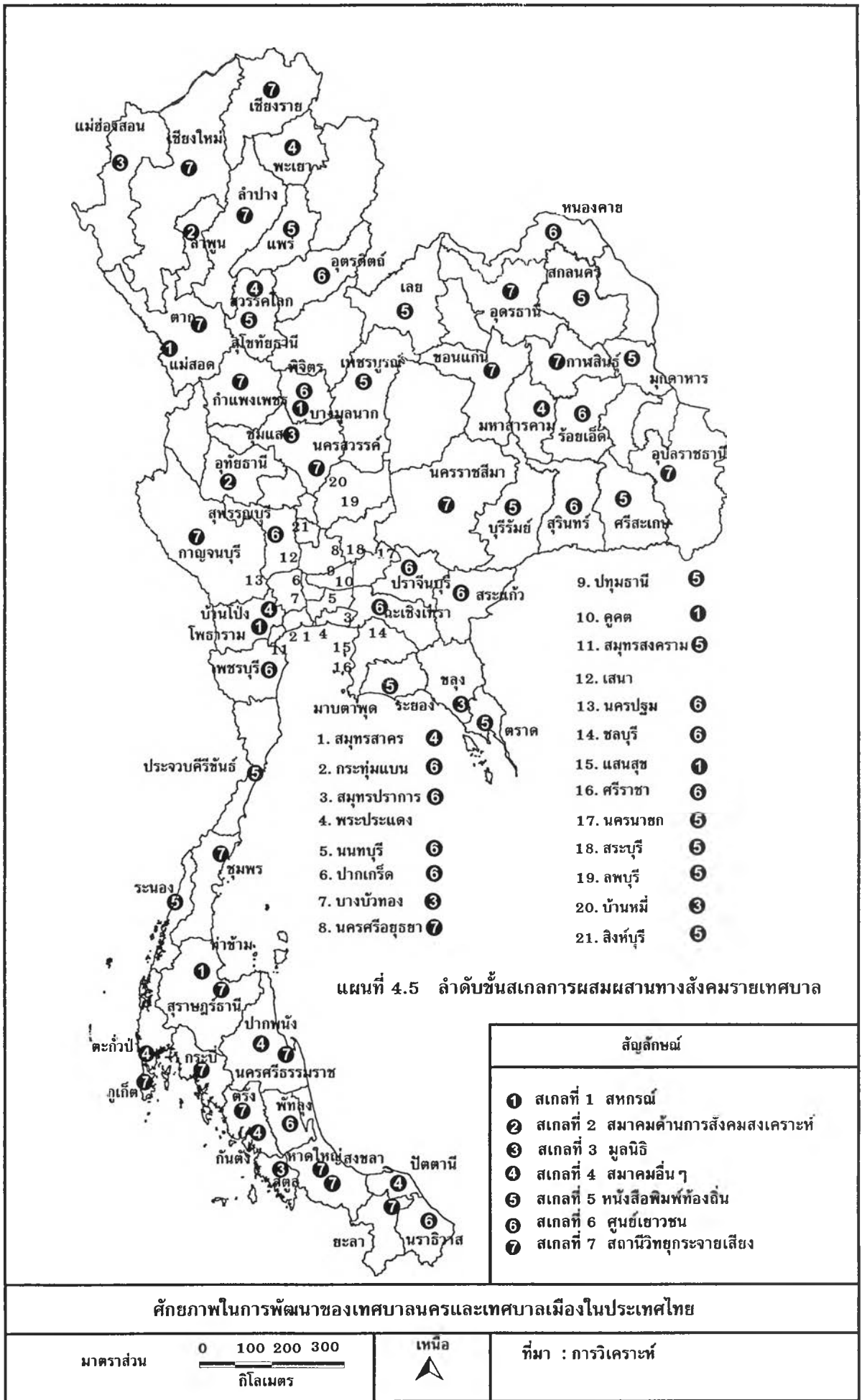
การพิจารณารูปแบบการผสมผสานทางสังคมด้วยวิธี Guttman Scale (ตารางที่ 4.8 ) มีค่า Coefficient of Reproducibility เท่ากับ 0.91 อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ว่ามีความสมบูรณ์เพียงพอที่จะแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงด้านการผสมผสานทางสังคมของเทศบาล รูปแบบดังกล่าวแสดงถึงกลไกการผสมผสานที่มีอยู่แพร่หลายทั่วไปจนถึงกลไกการผสมผสานที่เกิดขึ้นยาก พบในเทศบาลที่มีการแยกย่อยในระดับสูงหรือมีระยะเวลาการพัฒนามานาน เริ่มจากลำดับชั้นสเกลที่ 1 ถึง 7 คือ สหกรณ์ สมาคมด้านการสงเคราะห์ มูลนิธิ สมาคมอื่นๆ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ศูนย์เยาวชน สถานีวิทยุกระจายเสียง ตัวแปรดังกล่าวอธิบายได้ถึงการเปลี่ยนแปลงด้านการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการที่เทศบาลได้ผ่านมาก่อนที่จะมีการผสมผสานในระดับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น เมืองเพชรบุรีมีการผสมผสานทางสังคมในลำดับชั้นที่ 6 ได้ผ่านการมีกลไกการผสมผสานทางสังคมในลำดับชั้นสเกลที่ 1 ถึง 5 มาก่อน ในส่วนของเทศบาลร้อยละ 3.53 มิได้จัดอยู่ในลำดับชั้นสเกลที่ 1 ถึง 7 แต่เทศบาลดังกล่าวก็มีกิจกรรมการผสมผสานทางสังคมเช่นเดียวกับเทศบาลอื่นๆ เพียงแต่กิจกรรมดังกล่าวมิได้เรียงตามลำดับชั้นสเกล รูปแบบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในระยะเวลาที่ผ่านมาเทศบาลได้เพิ่มความสลับซับซ้อนในด้านการผสมผสานทางสังคมมากขึ้น(ตารางที่ 4.8 แผนที่ 4.5)

ตารางที่ 4.8 การวิเคราะห์ Guttman Scale การผสมผสานทางสังคมของเทศบาล 85 แห่ง

ลำดับชั้นสเกล	กิจกรรมการผสมผสานทางสังคม	จำนวนเทศบาล	ร้อยละ
7	สถานีวิทยุกระจายเสียง	22	25.88
6	ศูนย์เยาวชน	19	22.35
5	หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น	18	21.18
4	สมาคมอื่นๆ	9	10.59
3	มูลนิธิ	6	7.06
2	สมาคมด้านการสงเคราะห์	2	2.35
1	สหกรณ์	6	7.06
	-	3	3.53
	รวม	85	100.00

ค่า Coefficient of Reproducibility = 0.91

หมายเหตุ : รายละเอียดผลการวิเคราะห์ Guttman Scale จำแนกรายเทศบาล (ภาคผนวก ฉ ตารางที่ ฉ -3 )



การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในด้านการแยกย่อยทางเศรษฐกิจพบว่า เทศบาลส่วนใหญ่มีความซับซ้อนในการแยกย่อยทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง จะเห็นได้จากจำนวนเทศบาลที่อยู่ในลำดับชั้นสเกลที่ 8 ถึง 11 มีจำนวน 53 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 62.35 โดยมีความหลากหลายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรม บริษัทประกันภัยและประกันชีวิต บริษัทขนส่ง สถานอาบอบนวด สถานบันเทิง โรงพยาบาลเอกชน บริษัทนำเที่ยว วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษา พาณิชยกรรมเอกชน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ดิสเคาน์ทส์โตร์ และสาขาธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนเทศบาลที่เหลือนี้อาจมีความซับซ้อนอยู่ในระดับปานกลางจนถึงระดับต่ำ คือ ลำดับชั้นสเกลที่ 1 ถึง 4 มีเทศบาลจำนวน 16 เทศบาล คิดเป็นร้อยละ 18.82 ลำดับชั้นสเกลที่ 5 ถึง 7 มีจำนวนเทศบาล 16 เทศบาลคิดเป็นร้อยละ 18.82 จะเห็นได้ว่าเทศบาลในกลุ่มที่มีความซับซ้อนปานกลางและต่ำมีจำนวนเท่ากัน สิ่งที่น่าสนใจในประเด็นการแยกย่อยทางเศรษฐกิจเทศบาลเกินกว่าร้อยละ 60 มีรูปแบบกิจกรรมการแยกย่อยทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย จำแนกตามหน้าที่และความชำนาญพิเศษ ส่งผลให้มีความซับซ้อนในการแยกย่อยทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง รูปแบบกิจกรรมการแยกย่อยทางเศรษฐกิจเกี่ยวข้องกับการบริโภคที่เกิดยากที่สุด คือ สาขาธนาคารแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ นครลำปาง นครขอนแก่น นครหาดใหญ่ซึ่งเทศบาลเหล่านี้เป็นเมืองหลักในภูมิภาค รูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นแพร่หลายพบได้ทั่วไปส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการผลิต (โรงงานอุตสาหกรรม) การกระจายผลผลิต (บริษัทขนส่ง) การบริโภค (บริษัทประกันภัยและประกันชีวิต และสถานอาบอบนวด) เกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานและความจำเป็นในการดำรงชีวิต (ตารางที่ 4.9 )

ตารางที่ 4.9 สรุปผลการวิเคราะห์ Guttman Scale การแยกย่อยทางเศรษฐกิจ การแยกย่อยทางสังคม และการผสมผสานทางสังคมของเทศบาล 85 แห่ง

การแยกย่อยทางเศรษฐกิจ			การแยกย่อยทางสังคม			การผสมผสานทางสังคม		
ลำดับชั้น สเกล	จำนวน เทศบาล	ร้อยละ	ลำดับชั้น สเกล	จำนวน เทศบาล	ร้อยละ	ลำดับชั้น สเกล	จำนวน เทศบาล	ร้อยละ
11	4	4.71						
10	18	21.18						
9	21	24.71	9	3	3.53			
8	10	11.76	8	2	2.35			
7	6	7.06	7	16	18.82	7	22	25.88
6	5	5.88	6	21	24.71	6	19	22.35
5	5	5.88	5	16	18.82	5	18	21.18
4	3	3.53	4	13	15.29	4	9	10.59
3	4	4.71	3	4	4.71	3	6	7.06
2	3	3.53	2	6	7.06	2	2	2.35
1	6	7.06	1	4	4.71	1	6	7.06
						-	3	3.53
รวม	85	100.00	รวม	85	100.00	รวม	85	100.00

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมด้านการแยกย่อยทางสังคมของเทศบาล มีความซับซ้อนแตกต่างกันแบ่งได้ 9 ลำดับชั้นสเกล ชั้นที่ 1 ถึง 4 มีจำนวนเทศบาล 27 แห่งคิดเป็นร้อยละ 31.76 ลำดับชั้นสเกลที่ 5 ถึง 6 มีจำนวนเทศบาล 37 แห่งคิดเป็นร้อยละ 43.53 ตั้งแต่ลำดับชั้นสเกลที่ 7 ถึง 9 มีเทศบาล 21 แห่งคิดเป็นร้อยละ 24.71 ระยะเวลาที่ผ่านมาเทศบาลส่วนใหญ่มีความหลากหลายของกิจกรรมหน้าที่ด้านการแยกย่อยสังคมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ได้แก่ ศูนย์บริการสาธารณสุข สวนสาธารณะ สนามกีฬา โรงเรียนมัธยมศึกษารัฐบาล วิทยาลัยอาชีวศึกษา รัฐบาล บริการบำบัดน้ำเสีย มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติสาขา ตั้งแต่ลำดับชั้นสเกลที่ 5 ถึง 9 มีจำนวนเทศบาลสะสมร้อยละ 68.24 เนื่องจากการแยกย่อยทางสังคมเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบริการพื้นฐานภายในชุมชนด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภค สาธารณูปการเป็นบริการที่ท้องถิ่นและรัฐบาลมีหน้าที่ในการจัดเตรียมให้แก่ชุมชน ส่งผลให้เทศบาลส่วนใหญ่มีความซับซ้อนปานกลางค่อนข้างสูงจำนวนมาก

การเปลี่ยนแปลงของเทศบาลในส่วนของการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการสามารถแบ่งเทศบาลได้ตามระดับความซับซ้อน 7 ลำดับชั้นสเกล โดยเทศบาลจำนวน 37 แห่ง (ร้อยละ 43.53) มีความซับซ้อนอยู่ในระดับที่ 5 ถึง 6 ส่วนลำดับชั้นสเกลที่ 7 มีจำนวนเทศบาลมากที่สุดถึง 22 เทศบาล (ร้อยละ 25.88) แสดงให้เห็นว่าเทศบาลได้พัฒนาการผสมผสานทางสังคมอย่างเป็นทางการจนมีความซับซ้อนอยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยพิจารณาจากประเภทกิจกรรมที่ปรากฏ ได้แก่ สหกรณ์ มูลนิธิ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สมาคมความสนใจร่วมกัน ศูนย์เยาวชน และสถานวิทยุกระจายเสียง แต่เทศบาลดังกล่าวยังมีจำนวนกิจกรรมแต่ละประเภทต่างกัน ดังนั้นการวิเคราะห์จำนวนกิจกรรมจะทำการวิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไปในบทที่ 5 เนื่องจากกิจกรรมการผสมผสานทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเชื่อมโยงส่วนต่างๆ ที่แยกย่อยเข้าด้วยกัน ดังนั้นกิจกรรมดังกล่าวจึงที่มีอยู่แพร่หลายทุกเทศบาล แต่ยังมีจำนวนกิจกรรมการผสมผสานทางสังคมแตกต่างกันซึ่งจะทำการวิเคราะห์รายละเอียดต่อไปในบทที่ 5

รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของเทศบาล ในด้านการแยกย่อยทางเศรษฐกิจ การแยกย่อยทางสังคม และการผสมผสานทางสังคมที่นำเสนอแสดงถึงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ทำการศึกษานั้น ไม่สามารถแสดงถึงความมีอยู่ของกิจกรรมและสถาบันที่จะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมาหรือในอนาคตได้ เทศบาลใดที่มีสาขาธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงการพัฒนาที่ผ่านมา เทศบาลดังกล่าวอาจไม่มีบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ดิสคานท์สโตร์ เกิดขึ้นมาก่อนตามลำดับ เช่นเดียวกับเทศบาลที่มีบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ดิสคานท์สโตร์ก็ไม่อาจสามารถสรุปได้ว่าจะต้องมีธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในลำดับถัดไป เพราะรูปแบบที่นำเสนอแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมในช่วงเวลาที่ผ่านมาจนถึงช่วงที่ทำการศึกษานั้น แต่สามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมมีลักษณะที่ค่อยๆ เพิ่มความหลากหลายและความซับซ้อนของกิจกรรมที่แสดงถึงหน้าที่ และความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในด้านการแยกย่อยทางเศรษฐกิจ การแยกย่อยทางสังคมและการผสมผสานทาง

สังคมที่แตกต่างกันเพิ่มขึ้น ตามระยะเวลาการพัฒนาสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าเทศบาลกำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ทิศทางที่ซับซ้อนและมีความสามารถในการปรับตัวขึ้น

## 2. การกระจายตัวของกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพในการพัฒนา

การนำเสนอในหัวข้อรูปแบบและระดับของศักยภาพในการพัฒนา เป็นการอธิบายถึงประเภทกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในเทศบาล ส่วนการกระจายตัวของกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพในการพัฒนา จะนำเสนอรายละเอียดของประเภทและจำนวนกิจกรรมและสถาบันด้านการแยกย่อยทางเศรษฐกิจในด้านการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต การแยกย่อยทางสังคม และการผสมผสานทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

### 2.1 การแยกย่อยทางเศรษฐกิจ

กิจกรรม และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการแยกย่อยทางเศรษฐกิจประกอบด้วย การแยกย่อยในด้านการผลิตซึ่งอาจพิจารณาจากจำนวนโรงงานอุตสาหกรรม และแรงงานอุตสาหกรรมในเขตเทศบาล ส่วนการแยกย่อยด้านการกระจายผลผลิตพิจารณาจากกิจกรรมและการมีอยู่ของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคมขนส่ง และการกระจายสินค้าบริการไปสู่ประชาชนในพื้นที่ และท้ายสุด คือ การแยกย่อยด้านการบริโภค พิจารณาจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคสินค้าและบริการ (ภาคผนวก ง ตารางที่ ง- 1)

#### การแยกย่อยด้านการผลิต

##### 2.1.1 โรงงานอุตสาหกรรม

ในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับอาหารและเครื่องดื่ม เช่น โรงสีข้าว โรงงานทำขนมปัง โรงงานทำขนมพื้นเมือง โรงงานทำน้ำแข็ง โรงงานทำลูกชิ้น โรงงานผลิตเส้นก๋วยเตี๋ยว โรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับสิ่งทอ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป ทอเสื้อไหมพรมและเสื้อกันหนาว โรงงานทำเฟอร์นิเจอร์ ประตู หน้าต่าง โรงพิมพ์ อู่ซ่อมรถยนต์ เคาะพ่นสี อุตสาหกรรมดังกล่าวส่วนใช้เงินลงทุนไม่เกิน 10 ล้านบาท เทศบาลที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในพื้นที่มากที่สุดได้แก่ นครนครสวรรค์ร้อยละ 8.29 นครปฐมร้อยละ 5.22 นครนครรราชสีมาร้อยละ 4.50 นครอุบลราชธานีร้อยละ 4.19 นครหาดใหญ่ร้อยละ 3.9 ส่วนเทศบาลเมืองสตูล เมืองบางมูลนาก เมืองชุมแสง เมืองกันตังและเมืองสกลนครมีโรงงานอุตสาหกรรมน้อยที่สุด

2.1.2 จำนวนแรงงานอุตสาหกรรม มีจำนวนมากที่สุดตามลำดับดังนี้ครปากเกร็ด ร้อยละ 15.00 นครนนทบุรีร้อยละ 10.61 เมืองมาบตาพุดร้อยละ 7.09 เมืองคูคตร้อยละ 7.08 และนครหาดใหญ่ร้อยละ 6.86 เมื่อพิจารณาการจ้างงานในโรงงานอุตสาหกรรมพบว่าเทศบาลที่มีการจ้างงานสูงอยู่ในภาคมหานครถึง 3 แห่ง ส่วนเมืองมาบตาพุดมีการจ้างแรงงานอุตสาหกรรมค่อนข้างสูงเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ต่อเนื่องกับนิคมอุตสาหกรรม ส่วนเทศบาลเมืองชุมแสง เมืองปากพนัง เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองเสนามีการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมน้อยที่สุดตามลำดับโดยเทศบาลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นศูนย์กลางระดับอำเภอ

การแยกย่อยด้านการกระจายผลผลิต เทศบาลที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการแยกย่อยด้านการกระจายผลผลิต คือ

2.1.3 สถานีรถไฟกระจายอยู่ในเทศบาลต่างๆ ตามเส้นทางที่มีทางรถไฟตัดผ่าน เช่น นครนครราชสีมา นครหาดใหญ่ นครเชียงใหม่ นครขอนแก่น เมืองบ้านโป่ง เมืองชุมแสง เป็นต้น สถานีรถไฟจึงตั้งในเทศบาลขนาดใหญ่ไปจนถึงขนาดเล็กตามพื้นที่ที่มีเส้นทางรถไฟตัดผ่าน โดยมีเส้นทางขนส่ง 4 เส้นทาง (แผนที่ 4.6) สายตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มจากกรุงเทพฯและสุดปลายทางที่อุบลราชธานี(กม.575) ที่ชุมทางจิระนครมีทางแยกไปจังหวัดขอนแก่นสุดปลายทางที่หนองคาย และที่สถานีชุมทางแก่งคอย จังหวัดสระบุรี มีทางแยกผ่านลำน้ำราษายณ์และบรรจบทางรถไฟสายชุมทางถนนจิระ-หนองคายที่สถานีชุมทางบัวใหญ่ สายเหนือแยกจากทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือที่ชุมทางบ้านภาชีไปสุดทางที่จังหวัดเชียงใหม่และชุมทางบ้านดาราไปสุดทางที่สถานีสวรรคโลก สายตะวันออก กรุงเทพฯผ่านจะเชิงเทราและสุดปลายทางที่ร้อยเอ็ดประเทศ ที่สถานีจะเชิงเทรา มีทางแยกไปยังท่าเรือน้ำลึกสัตตทีบ และจากสถานีชุมทางคลองสิบเก้าไปบรรจบทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือที่ชุมทางแก่งคอย สายใต้เริ่มต้นจากกรุงเทพฯสุดปลายทางที่สุโขทัย โดย มีทางแยกไปอีกหลายสาย เช่น ที่สถานีชุมทางทุ่งสงมีทางแยกไปสุดทางที่สถานีกันตัง จังหวัดตรัง

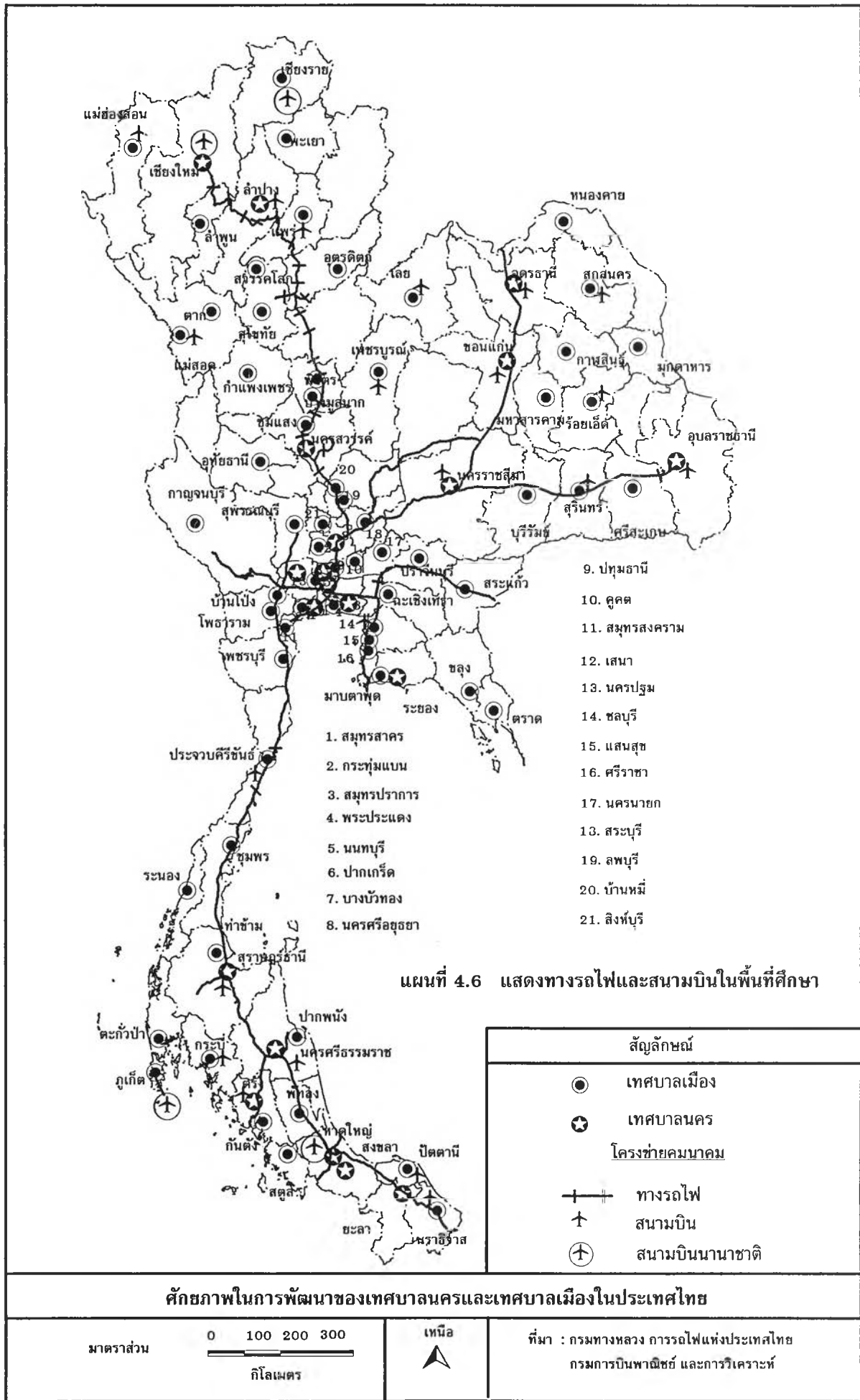
การคมนาคมขนส่งรถยนต์มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นเส้นทางที่ใช้ขนส่งสินค้าและผู้คนได้อย่างสะดวกเข้าถึงพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ ด้วยข้อจำกัดในการนำเสนอแผนที่จึงแสดงแผนที่เฉพาะเส้นทางหลวงแผ่นดินในประเทศไทย (แผนที่ 4.7) จะเห็นได้ว่าทางหลวงแผ่นดินสายหลัก ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (ถนนสุขุมวิท) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) เป็นเส้นทางเชื่อมต่อการจราจรระหว่างภาค ส่วนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ตัวหมายถึง ทางหลวงแผ่นดินสายประธานตามภาคต่างๆ และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 ตัวหมายถึง ทางหลวงแผ่นดินสายรอง

ในส่วนของกิจกรรมการกระจายผลผลิตโดยเส้นทางคมนาคมรถยนต์ ประกอบด้วยสถานีขนส่งและบริษัทขนส่ง

2.1.4 สถานีขนส่ง ตั้งอยู่ที่ เทศบาลเมืองเพชรบูรณ์คิดเป็นร้อยละ 3.90 เทศบาลนครนครราชสีมา นครนครสวรรค์ นครยะลาคิดเป็นร้อยละ 2.60 และเทศบาลอื่นๆ เช่น นครเชียงใหม่ นครนครปฐม เมืองสระบุรี เมืองกระบี่เทศบาลละ 1 แห่งคิดเป็นร้อยละ 1.30

2.1.5 บริษัทขนส่ง ตั้งอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่ร้อยละ 5.46 นครเชียงใหม่ร้อยละ 4.55 นครอุดรธานีร้อยละ 3.79 ได้แก่ การขนส่งด้วยรถโดยสารประจำทางในเมือง การขนส่งด้วยรถโดยสารระหว่างจังหวัด การจัดทัศนจรด้วยรถยนต์รับจ้างขนาดใหญ่ มีใช้การเดินทางตามเส้นทางหรือตามตารางเวลา บริการรถสามล้อรับจ้างการขนส่งอื่นๆ เช่น การขนส่งนักเรียนด้วยรถนักเรียน การขนส่งผู้โดยสารในสนามบิน การขนส่งสินค้าทางบก เทศบาลเมืองกระทู้ม่วน เมืองบางมูลนาก และเมืองบ้านหมี่ไม่มีบริษัทขนส่งตั้งอยู่ในพื้นที่

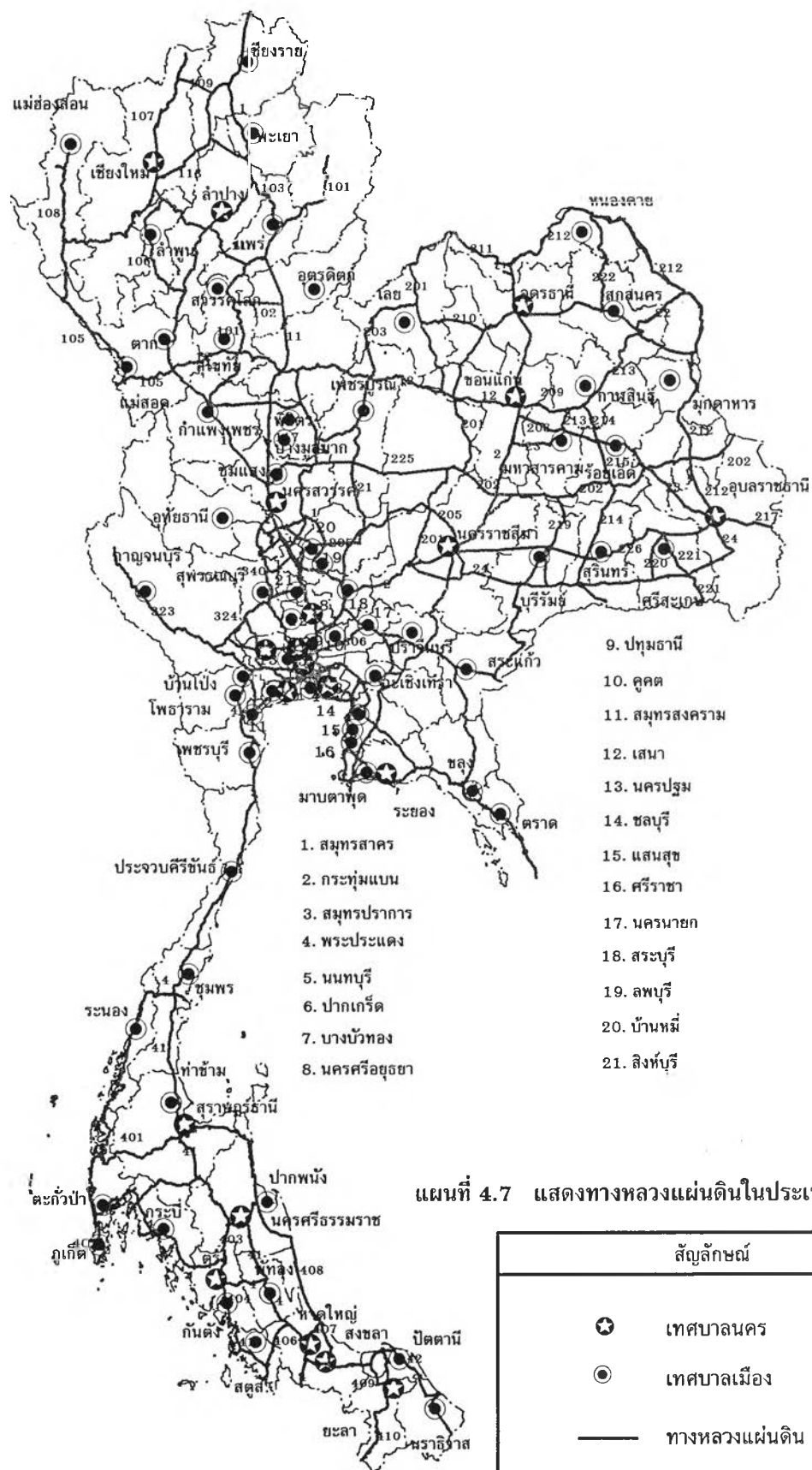




แผนที่ 4.6 แสดงทางรถไฟและสนามบินในพื้นที่ศึกษา

1. สมุทรสาคร
2. กระทุ่มแบน
3. สมุทรปราการ
4. พระประแดง
5. นนทบุรี
6. ปากเกร็ด
7. บางบัวทอง
8. นครศรีอยุธยา
9. ปทุมธานี
10. คูคต
11. สมุทรสงคราม
12. เสนา
13. นครปฐม
14. ชลบุรี
15. แสนสุษ
16. ศรีราชา
17. นครนายก
18. สระบุรี
19. ลพบุรี
20. บ้านหมี่
21. สิงห์บุรี

สัญลักษณ์	
	เทศบาลเมือง
	เทศบาลนคร
โครงการคมนาคม	
	ทางรถไฟ
	สนามบิน
	สนามบินนานาชาติ



- 1. สมุทรสาคร
- 2. กระทุ่มแบน
- 3. สมุทรปราการ
- 4. พระประแดง
- 5. นนทบุรี
- 6. ปากเกร็ด
- 7. บางบัวทอง
- 8. นครศรีอยุธยา
- 9. ปทุมธานี
- 10. คูคต
- 11. สมุทรสงคราม
- 12. เสนา
- 13. นครปฐม
- 14. ชลบุรี
- 15. แสนสุข
- 16. ศรีราชา
- 17. นครนายก
- 18. สระบุรี
- 19. ลพบุรี
- 20. บ้านหมี่
- 21. สิงห์บุรี

แผนที่ 4.7 แสดงทางหลวงแผ่นดินในประเทศไทย

สัญลักษณ์	
★	เทศบาลนคร
●	เทศบาลเมือง
—	ทางหลวงแผ่นดิน

ศักยภาพในการพัฒนาของเทศบาลนครและเทศบาลเมืองในประเทศไทย

มาตราส่วน 0 100 200 300 กิโลเมตร	เหนือ 	ที่มา : กรมทางหลวงและสำนักงานสถิติแห่งชาติ
--	-----------	--

2.1.6 การขนส่งทางอากาศ พิจารณาจากเทศบาลที่มีสนามบินตั้งอยู่ใกล้เคียงภายในจังหวัด โดยเป็นสนามบินในความดูแลของการท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย (แผนที่ 4.6) ได้แก่ สนามบินระหว่างประเทศตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับเทศบาลนครเชียงใหม่ เมืองภูเก็ต นครหาดใหญ่ นครสงขลา เมืองเชียงราย และสนามบินในประเทศอยู่ในความดูแลของกรมการบินพาณิชย์ เช่น เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองแพร่ นครลำปาง เมืองแม่สอด เมืองตาก เมืองเพชรบูรณ์ นครอุบลราชธานี เมืองบุรีรัมย์ นครนครราชสีมา นครขอนแก่น เมืองร้อยเอ็ด เมืองสกลนคร นครอุดรธานี เมืองเลย เมืองสุรินทร์ เมืองประจวบคีรีขันธ์ (หัวหิน) เมืองชุมพร เมืองระนอง เมืองสุราษฎร์ธานี นครนครศรีธรรมราช นครตรัง เมืองกระบี่ เมืองปัตตานี เมืองนราธิวาส

การแยกย่อยด้านการบริโภค กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบริโภคประเภทแรก คือ (ภาคผนวก ง ตารางที่ ง-1)

2.1.7 ตลาดสด เป็นกิจกรรมที่แพร่หลายอยู่ในทุกเทศบาลแต่มีจำนวนแตกต่างกัน โดยนครเชียงใหม่มีตลาดสดมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 3.75 นครหาดใหญ่ร้อยละ 2.73 นครระยอง นครขอนแก่นร้อยละ 2.39 ส่วนเทศบาลเมืองมุกดาหาร เมืองกันตัง และเมืองเลยมีจำนวนตลาดสดน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 0.34 ส่วนใหญ่เทศบาลเป็นผู้ดำเนินกิจการตลาดสดและบางส่วนเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ

2.1.8 ห้างสรรพสินค้า ได้แก่ ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ ร้อยละ 6.10 นครขอนแก่นร้อยละ 4.27 นครนนทบุรี ร้อยละ 4.27 ส่วนเทศบาลหลายแห่งไม่มีห้างสรรพสินค้าตั้งอยู่ในพื้นที่ อาทิเช่น เมืองบ้านหมี่ เมืองปากพอง เมืองขลุง

2.1.9 ดิสคานท์สโตร์ เป็นร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ที่กระจายตัวอยู่ในเขตเมืองทั้งกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไป และมีบริการอื่นๆ เช่น ศูนย์อาหาร ได้แก่ แมคโคร บิ๊กซี เทสโก-โลตัส และคาร์ฟูเป็นต้น ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ ร้อยละ 17.78 นครนครราชสีมาร้อยละ 13.33 ภูเก็ต นครอุดรธานี เมืองสุราษฎร์ธานี นครปากเกร็ด นครนนทบุรีมีจำนวนดิสคานท์สโตร์เท่ากันคิดเป็นร้อยละ 6.67

2.1.10 สถานประกอบการประเภทร้านค้าทั่วไปเช่น ร้านขายของชำ ร้านขายวัสดุก่อสร้าง ร้านขายเฟอร์นิเจอร์ ร้านขายเสื้อผ้าตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 4.80 นครราชสีมาร้อยละ 4.26 และนครหาดใหญ่ร้อยละ 3.72 และส่วนเทศบาลเมืองสตูลมีจำนวนร้านค้าที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 0.15 เมืองแม่ฮ่องสอนร้อยละ 0.13 และเมืองบ้านหมี่ร้อยละ 0.12

2.1.11 สถานีบริการน้ำมันตั้งอยู่ในเทศบาลนครขอนแก่นมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 5.37 นครเชียงใหม่ร้อยละ 4.65 นครสวรรค์ร้อยละ 4.42 ส่วนเมืองกระทู้มแบน เมืองเสนา และเมืองประแดงมีสถานีบริการน้ำมันคิดเป็นร้อยละ 0.12

2.1.12 ธนาคาร ประกอบด้วยธนาคารพาณิชย์และธนาคารของรัฐบาล คือ ธนาคารออมสิน ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์กระจายตัวอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 7.66 นครหาดใหญ่ร้อยละ 4.05 นครนนทบุรีร้อยละ 3.42

ส่วนเมืองพระประแดงมีจำนวนธนาคารน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 0.18 เมืองชุมแสง และเมืองบ้านหมี่มีจำนวนธนาคารเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 0.45

2.1.13 สาขาธนาคารแห่งประเทศไทย ตั้งอยู่ที่เทศบาลในภาคเหนือ ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคใต้รวม 4 แห่ง คือ สาขาภาคใต้ นครหาดใหญ่ สาขาภาคตะวันออก เชียงเหนือ นครขอนแก่น สาขาภาคเหนือ นครเชียงใหม่ และนครลำปาง

2.1.14 บริษัทประกันภัยและประกันชีวิต ได้แก่ บริษัทที่ดำเนินกิจการหลักเกี่ยวกับการประกันชีวิตและประกันภัย ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 8.68 นครหาดใหญ่ร้อยละ 6.54 และนครนครราชสีมาร้อยละ 4.61 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีธุรกิจประกันภัย เช่น เมืองปากพนัง เมืองชลุง เป็นต้น

2.1.15 บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 10.49 นครขอนแก่นร้อยละ 9.26 นครหาดใหญ่ร้อยละ 8.64 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ตั้งอยู่ ได้แก่ เมืองนราธิวาส เมืองปากพนัง และเมืองกำแพงเพชร เป็นต้น

2.1.16 สถานธนาบาล เป็นกิจกรรมประเภทเทศพาณิชย์กระจายอยู่ในเทศบาลทุกแห่งแต่มีจำนวนมากที่สุดในเทศบาลนครเชียงใหม่ นครนครราชสีมาและนครสวรรค์จำนวน 3 แห่ง เท่ากันคิดเป็นร้อยละ 2.88

2.1.17 บริษัทนำเที่ยวและจัดการเดินทาง กระจายตัวอยู่ในเทศบาลที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น นครเชียงใหม่ร้อยละ 36.12 นครหาดใหญ่ร้อยละ 21.12 และเมืองภูเก็ตร้อยละ 14.31 เมืองมหาสารคาม เมืองพิจิตร เมืองหนองคาย

2.1.18 โรงแรม กระจายตัวอยู่ในเทศบาลที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญเช่นเดียวกับกิจกรรมประเภทบริษัทท่องเที่ยว คือ นครเชียงใหม่ร้อยละ 13.52 นครหาดใหญ่ร้อยละ 7.39 และเมืองภูเก็ตร้อยละ 4.62 เมืองกระทุ่มแบน เมืองโพธารามมีจำนวนโรงแรมน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 0.08 ส่วนเมืองบ้านหมี่และเมืองพระประแดงไม่มีสถานพักแรมประเภทโรงแรมในพื้นที่

2.1.19 โรงภาพยนตร์ตั้งอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่ร้อยละ 5.95 นครเชียงใหม่ และนครขอนแก่นร้อยละ 4.76 ส่วนเทศบาลที่มีโรงภาพยนตร์น้อยที่สุด ได้แก่ เมืองกาญจนบุรี เมืองสกลนคร เมืองตาก

2.1.20 สถานบันเทิงประกอบด้วยไนต์คลับ ดิสโกเธค ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ นครนครปฐมร้อยละ 7.45 และนครราชสีมาร้อยละ 6.81 เทศบาลหลายแห่งไม่มีสถานบันเทิงตั้งอยู่ในพื้นที่ เช่น เมืองตะกั่วป่า เมืองพัทลุง เป็นต้น

2.1.21 สถานอาบอบนวด กระจายตัวอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 12.21 เมืองสุราษฎร์ธานีร้อยละ 5.39 นครนครราชสีมาร้อยละ 4.49 ส่วนเทศบาลเมืองสกลนคร เมืองกาฬสินธุ์ เมืองแพร่ เมืองสิงห์บุรี เมืองสุโขทัยธานี เมืองบ้านโป่งมีสถานอาบอบนวด 1 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 0.18

การบริการด้านการแพทย์ และการรักษาพยาบาลเอกชนเกี่ยวข้องกับการแยกย่อยทางเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นบริการของภาคเอกชน ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตเมืองที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่น

2.1.22 โรงพยาบาลเอกชน ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 9.46 นครอุตรธานีร้อยละ 5.41 และเมืองภูเก็ตร้อยละ 4.73 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีโรงพยาบาลเอกชนในพื้นที่มีหลายแห่ง เช่น นครนครศรีธรรมราช เมืองกระบี่ เมืองศรีสะเกษ เมืองลพบุรี เมืองนราธิวาส เมืองบ้านหมี่ เมืองปากพนัง เป็นต้น

2.1.23 คลินิกแพทย์และทันตแพทย์เอกชน เป็นบริการทางสาธารณสุขเอกชนประเภทหนึ่งที่แพร่หลายอยู่ทุกเทศบาลตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 6.49 นครนครราชสีมา ร้อยละ 4.78 นครหาดใหญ่ร้อยละ 4.70 ส่วนเทศบาลที่มีคลินิกเอกชนน้อยที่สุด คือ เมืองระนองคิดเป็นร้อยละ 0.03 เมืองเสนาคิดเป็นร้อยละ 0.11

2.1.24 ร้านขายยาแผนปัจจุบัน ตั้งอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่ นครเชียงใหม่คิดเป็นร้อยละ 5.49 และนครขอนแก่นร้อยละ 4.04 ส่วนเทศบาลที่มีจำนวนร้านขายยาน้อยที่สุด ได้แก่ เมืองปากพนัง และเมืองแม่สอดคิดเป็นร้อยละ 0.25

2.1.25 โรงเรียนประถมศึกษาเอกชน กระจายตัวอยู่ในเทศบาลเมืองชลบุรีร้อยละ 4.63 นครหาดใหญ่ และนครระยองมีจำนวนเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 4.25 ส่วนเทศบาลที่มีโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนน้อยที่สุด ได้แก่ เมืองสระแก้ว เมืองปทุมธานี เมืองพะเยาเป็นต้นคิดเป็นร้อยละ 0.39 ส่วนเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองมุกดาหารไม่มีโรงเรียนประถมศึกษาเอกชนในพื้นที่

2.1.26 โรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 9.87 เมืองสกลนครร้อยละ 7.24 และนครหาดใหญ่ร้อยละ 5.92 เมืองหนองคาย เมืองอุทัยธานี เมืองสระแก้วไม่มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเอกชนตั้งอยู่ในเขตเทศบาล

2.1.28 วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษาและพาณิชยการเอกชน กระจายตัวอยู่ในเทศบาลนครขอนแก่นคิดเป็นร้อยละ 7.02 นครเชียงใหม่ร้อยละ 6.14 เมืองสกลนครร้อยละ 5.26

## 2.2 การแยกย่อยทางสังคม

การแยกย่อยทางสังคมแสดงถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา บริการสาธารณสุข การสันตนาการ และการสาธารณสุข ได้แก่ (ภาคผนวก ตารางที่ ง- 2)

2.2.1 จำนวนเตียงในโรงพยาบาลรัฐบาล บริการด้านสาธารณสุขประเภทโรงพยาบาล รัฐบาลมีทั้งโรงพยาบาลศูนย์ขนาด 500 เตียงขึ้นไปมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทุกสาขาและมีประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาล โรงพยาบาลทั่วไปขนาด 250 ถึง 500 เตียง และ 150 ถึง 250 เตียง และโรงพยาบาลชุมชน จากข้อมูลเทศบาลนครเชียงใหม่มีจำนวนเตียงในโรงพยาบาลรัฐบาลมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 6.27 นครอุบลราชธานีร้อยละ 4.12 และนครนครราชสีมาร้อยละ 3.89 และเทศบาลที่มีจำนวนเตียงในโรงพยาบาลน้อยที่สุดได้แก่ เมืองบางมูลนากเมืองชุมแสงเป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 0.07 ส่วนใหญ่จัดอยู่ในประเภทโรงพยาบาลชุมชน

2.2.2 ศูนย์บริการสาธารณสุข เป็นบริการรักษาพยาบาลของรัฐบาลพบได้แพร่หลายทุกเทศบาลกระจายตัวอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่ร้อยละ 10.49 นครเชียงใหม่และนครขอนแก่น ร้อยละ 5.59 เทศบาลอื่นๆ ส่วนใหญ่มีศูนย์บริการสาธารณสุขตั้งอยู่ 1 แห่งคิดเป็นร้อยละ 0.70

2.2.3 โรงเรียนประถมศึกษาข้าราชการ ประกอบด้วยโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาแห่งชาติและสังกัดส่วนท้องถิ่นกระจายตัวอยู่ในเทศบาลนครนนทบุรีร้อยละ 4.75 นครปากเกร็ดร้อยละ 2.71 นครนครราชสีมาร้อยละ 2.49 ส่วนเทศบาลเมืองขลุง เมืองบ้านหมี่ เมืองปากพนังมีโรงเรียนประถมศึกษาข้าราชการน้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 0.23

2.2.4 โรงเรียนมัธยมศึกษาข้าราชการ ได้แก่ โรงเรียนมัธยมในสังกัดกรมสามัญศึกษา ตั้งอยู่ในเทศบาลนครนนทบุรีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 4.20 ตามด้วยนครเชียงใหม่ร้อยละ 3.50 นครนครราชสีมาร้อยละ 3.50 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีโรงเรียนมัธยมศึกษาข้าราชการ ได้แก่ เมืองกันตัง เมืองสวรรคโลก เมืองชุมแสงเป็นต้น

2.2.5 วิทยาลัยเทคนิค อาชีวศึกษาและพาณิชย์การรัฐบาล ได้แก่ สถานศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษาตั้งอยู่ในเทศบาลนครหาดใหญ่ร้อยละ 4 ส่วนนครนครราชสีมา นคร นครสวรรค์ เมืองภูเก็ต นครนนทบุรี นครยะลา มีสถานศึกษาดังกล่าวจำนวนเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 3.20 ได้แก่ วิทยาลัยสารพัดช่าง วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัย บริหารธุรกิจและการท่องเที่ยว วิทยาลัยอาชีวศึกษา วิทยาลัยศิลปหัตถกรรม วิทยาลัยเทคโนโลยี และอุตสาหกรรมการต่อเรือเป็นต้น

2.2.6 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ตั้งอยู่ในเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานีคิดเป็นร้อยละ 4.94 นครระยองร้อยละ 3.70 เมืองสกลนครร้อยละ 3.70 นครนครราชสีมาร้อยละ 2.47 ส่วน เทศบาลที่ไม่มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ เมืองพระประแดง เมืองบ้านหมี่ เมืองกระทุ่มแบนเป็นต้น

2.2.7 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยของรัฐบาลและเอกชนจัดการสอนระดับอุดม ศึกษา รวมถึงมีบทบาทในการศึกษาและวิจัยด้านวิชาการ ตั้งอยู่ในเทศบาลนครนครราชสีมาร้อยละ 22.22 เป็นมหาวิทยาลัยเอกชน ส่วนมหาวิทยาลัยอื่นๆ ตั้งอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ นคร เชียงใหม่ นครขอนแก่น นครหาดใหญ่ นครปากเกร็ด นครนครปฐม เมืองมหาสารคาม เมืองแสนสุข เมืองปัตตานี

การแยกย่อยทางสังคมด้านการนันทนาการและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จัดว่าเป็นบริการ ทางสังคมประเภทหนึ่ง ได้แก่

2.2.8 สวนสาธารณะกระจายอยู่ในเทศบาลเกือบทุกแห่งยกเว้นเมืองมาบตาพุด เมือง โพนารามและเมืองพระประแดง ส่วนนครราชสีมามีจำนวนสวนสาธารณะมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 7.51 นครเชียงใหม่ร้อยละ 5.16 เมืองกาญจนบุรีร้อยละ 5.16 เทศบาลที่ไม่มีสวนสาธารณะใน พื้นที่ส่วนใหญ่มีพื้นที่เล็กและบางแห่งเพิ่งได้รับการยกฐานะมาจากเทศบาลตำบล

2.2.9 สวนสัตว์ ตั้งอยู่ในเทศบาลนครนครราชสีมา นครเชียงใหม่ เมืองกาญจนบุรี นครนครปฐม เมืองฉะเชิงเทราจำนวนเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 7.69

2.2.10 สนามกีฬาเอนกประสงค์ ตั้งอยู่ในเทศบาลนครอุบลราชธานีจำนวนเท่ากับนคร อุดรธานีคิดเป็นร้อยละ 4.21 ส่วนเทศบาลเมืองแพร่ เมืองสวรรคโลก เมืองแม่สอด เมืองเสนา เป็นต้นไม่มีสนามกีฬาเอนกประสงค์

2.2.11 หอสมุดแห่งชาติสาขา ให้บริการศึกษาค้นคว้า วิจัย ดำเนินการทางวิชาการ ด้านบรรณารักษ์ สารนิเทศศาสตร์ และเทคโนโลยีสารนิเทศ เก็บรวบรวมและสงวนรักษา ทรัพย์สินทางปัญญา วิทยาการ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมของชาติที่ ปรากฏในรูปของหนังสือตัวเขียน และจารึกหนังสือตัวพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโสตทัศนฯ กระจายตัวอยู่ในเทศบาลต่างๆ ได้แก่ เทศบาล นครเชียงใหม่ นครนครราชสีมา เมืองกาญจนบุรี นครหาดใหญ่ เมืองชลบุรี เมืองลำพูนร้อยละ 14.29

2.2.12 ห้องสมุดประชาชน สถานที่ให้ประชาชนในเทศบาลและพื้นที่รอบนอก สามารถเข้ามาอ่านหนังสือ ค้นคว้าหาความรู้ บริการให้ยืมและคืนหนังสือตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่คิดเป็นร้อยละ 3.26 เมืองลพบุรีเท่ากับนครนครราชสีมาคิดเป็นร้อยละ 2.77 ส่วนเมืองชุมแสง เมืองเสนาและเมืองแม่สอดเป็นต้นไม่ปรากฏกิจกรรมประเภทห้องสมุดประชาชน

2.2.13 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสาขา เป็นสถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ ตั้งอยู่ในเทศบาลนครศรีอยุธยาร้อยละ 22.22 นครเชียงใหม่ นครนครปฐม นครนครศรีธรรมราช นครนครราชสีมา นครขอนแก่น เมืองปราจีนบุรี เมืองเพชรบุรี คิดเป็นร้อยละ 11.11 (รายเทศบาล) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และมีการตั้งถิ่นฐานรวมตัวกันเป็นชุมชนมาตั้งแต่อดีตจึงเป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุต่างๆ

2.2.14 ศาสนสถาน เป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนา รวมถึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนในศาสนาต่างๆ ประกอบด้วยวัด โบสถ์คริสต์ มัสยิดตั้งอยู่ในทุกพื้นที่แต่มีจำนวนมากน้อยแตกต่างกัน ส่วนใหญ่เป็นศาสนสถานประเภทวัดเนื่องจากประชาชนจำนวนมากนับถือศาสนาพุทธ แต่บางพื้นที่มีประชาชนนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่จะมีสัดส่วนของศาสนสถานประเภทมัสยิดมากตามไปด้วย ศาสนสถานตั้งอยู่ในเทศบาลนครนครศรีธรรมราชร้อยละ 3.98 นครลำปางร้อยละ 3.89 นครนครราชสีมาร้อยละ 3.81 เมืองเสนา เมืองกระทุ่มแบนมีจำนวนศาสนสถานเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 0.09

2.2.15 ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ให้บริการรับส่งจดหมาย ไปรษณีย์ภัณฑ์ พัสดุ ไปรษณีย์ โทรเลข ธนानัติ การสื่อสารระหว่างประเทศ ไปรษณีย์ด่วนพิเศษทั้งในและต่างประเทศ ตั้งอยู่ในเทศบาลทุกแห่ง เช่น เทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 4.35 นครหาดใหญ่ร้อยละ 3.62 นครนนทบุรีร้อยละ 2.90 เป็นต้น ส่วนเมืองระนอง เมืองกระบี่ เมืองตากมีจำนวนที่ทำกรไปรษณีย์เท่ากันคิดเป็นร้อยละ 0.72

2.2.16 ชุมสายโทรศัพท์ ตั้งอยู่ในเทศบาลนครยะลาร้อยละ 11.11 นครนนทบุรีร้อยละ 7.19 นครหาดใหญ่ร้อยละ 3.27

2.2.17 บริการไฟฟ้า การบริการด้านกระแสไฟฟ้าอยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้า ส่วนภูมิภาคในจังหวัดที่เทศบาลตั้งอยู่ให้บริการด้านการผลิตและจำหน่ายกระแสไฟฟ้า มีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าในเทศบาลนครหาดใหญ่ นครนครราชสีมา และนครเชียงใหม่มากที่สุด

2.2.18 บริการน้ำประปา การบริการประปาอยู่ในความรับผิดชอบของการประปาส่วนภูมิภาคเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายน้ำประปา แต่เทศบาลบางแห่งมีกิจการประปาเป็นของตนเอง เช่น

เทศบาลนครนครราชสีมา นครนครปฐม ส่วนจำนวนผู้ใช้น้ำประปาในเทศบาลนครนครราชสีมา นครเชียงใหม่ร้อยละ 7.97 นครปากเกร็ดร้อยละ 6.72 ส่วนเทศบาลเมืองเสนาร้อยละ 0.16 เมืองบ้านหมี่ และเมืองพระประแดงร้อยละ 0.11

2.2.19 อุปกรณ์ดับเพลิง เขตเทศบาลเป็นย่านที่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นประกอบด้วย ย่านธุรกิจ พาณิชยกรรม การศึกษา และที่อยู่อาศัยหนาแน่น การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้บริการดับเพลิงยังรับผิดชอบพื้นที่รอบนอกเทศบาลด้วย อุปกรณ์ดับเพลิง ประกอบด้วยรถดับเพลิง รถบรรทุกน้ำ อุปกรณ์เคมีที่ใช้ดับเพลิง ส่วนรถกระเช้าที่มีบันไดเลื่อน และเรือดับเพลิงพบในเทศบาลบางแห่งเท่านั้น โดยเทศบาลนครหาดใหญ่มีอุปกรณ์ดับเพลิงร้อยละ 3.67 เมืองภูเก็ตและนครยะลา มีจำนวนอุปกรณ์เท่ากันคิดเป็นร้อยละ 2.61 ของจำนวนอุปกรณ์ดับเพลิงทั้งหมดในเทศบาล 85 แห่ง นอกจากนี้การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยยังต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ดับเพลิงรวมถึงอาสาสมัครป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยมีจำนวนเล็กน้อยแตกต่างกันไปในแต่ละเทศบาล

การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากในเขตเทศบาลมีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นประกอบกิจกรรมต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การทิ้งขยะ การปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ดังนั้นจึงพิจารณาถึงการจัดเก็บขยะและบำบัดน้ำเสียและของเทศบาล

2.2.20 บริการจัดเก็บขยะ การจัดการขยะมูลฝอยแบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) การจัดเก็บขยะมูลฝอยเป็นบริการที่มีอยู่ทุกเทศบาล เนื่องจากเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ โดยเทศบาลแต่ละแห่งมีจำนวนรถขนขยะแตกต่างกัน เทศบาลขนาดใหญ่มีผู้อยู่อาศัยหนาแน่นทำให้ปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูลมีจำนวนมาก จึงต้องมีจำนวนรถขนขยะมากตามไปด้วย เช่น นครหาดใหญ่มีจำนวนรถขนขยะคิดเป็นร้อยละ 7.83 ของจำนวนรถขนขยะทั้งหมดในทุกเทศบาล นครนครราชสีมา นครนครปฐม และนครนนทบุรีมีจำนวนรถขนขยะเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 2.80 ส่วนเทศบาลเมืองเมืองชลุ บ้านหมี่ มีจำนวนรถขนขยะน้อยที่สุดตามลำดับ 2) การกำจัดขยะมูลฝอยเทศบาลส่วนใหญ่ใช้วิธีการฝังกลบขยะ นอกจากนี้ยังพบปัญหาที่สำคัญ คือ พื้นที่ฝังกลบขยะเต็มในระยะยาวจำเป็นต้องหาพื้นที่ในการฝังกลบในลักษณะของศูนย์กำจัดขยะรวม ภายใต้ความร่วมมือในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกันของท้องถิ่น

2.2.21 บริการบำบัดน้ำเสีย เป็นกิจกรรมที่มีอยู่บางเทศบาลเท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นการบำบัดน้ำเสียแบบระบบบ่อบึง ได้แก่ เทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 27.27 นครหาดใหญ่ นครนครราชสีมาเป็นต้นคิดเป็นร้อยละ 3.03 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียมีหลายแห่ง เช่น เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองตะกั่วป่า เมืองเสนาเป็นต้น

2.2.22 สมาคมอาชีพ เป็นการรวมตัวของสมาชิกที่มีกลุ่มอาชีพเดียวกันด้วยความสมัครใจหรือเพื่อประโยชน์บางอย่างที่จะได้รับร่วมกัน สมาคมอาชีพที่พบในเทศบาลที่ศึกษาอาจจำแนกได้ดังนี้ สมาคมนักธุรกิจท่องเที่ยว สมาคมชาวไร่อ้อย สมาคมพนักงานรัฐวิสาหกิจการรถไฟ สมาคมชาวสวนชาวไร่ สมาคมชาวประมง สมาคมสื่อมวลชน สมาคมนักหนังสือพิมพ์ สมาคมสามล้อ สมาคมพ่อค้ายาง สมาคมข้าราชการ สมาคมนักข่าว สมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย สมาคมผู้ประกอบการรถบรรทุก สมาคมชาวสวนยางพารา สมาคมช่างตัดผม สมาคม



พนักงานโรงแรม สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาต สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยภาคเหนือ สมาคมผู้เลี้ยงสุนัข สมาคมชาวสวนลำไย สมาคมผู้บริหารโรงเรียนเอกชน สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยว สมาคมผู้ผลิตและผู้ส่งออกสินค้าหัตถกรรมภาคเหนือ สมาคมพ่อค้าจังหวัด สมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นต้น ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 9.09 ของจำนวนสมาคมอาชีพทั้งหมดในเทศบาลที่ศึกษา นครหาดใหญ่ เมืองศรีสะเกษมีจำนวนสมาคมอาชีพเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 6.49 ส่วนเทศบาลเมืองเสนา เมืองบ้านหมี่ และเมืองพระประแดงไม่มีสมาคมอาชีพตั้งอยู่ในเขตเทศบาล

### 2.3 การผสมผสานทางสังคม

การผสมผสานทางสังคมแสดงให้เห็นได้จากการกิจกรรม สถาบันที่รวบรวมสมาชิกเข้าด้วยกันเพื่อช่วยเหลือและร่วมมือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม(ภาคผนวก ง ตารางที่ ง- 3)

2.3.1 สมาคมเพื่อการสงเคราะห์ เป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีความสนใจร่วมกันในการกระทำกิจกรรมในด้านบริการสังคมเช่น การป้องกันสาธารณภัย การสงเคราะห์เด็ก คนชรา ผู้ยากไร้ ประกอบด้วย สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ผู้ฝากเงินธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ลูกเสือชาวบ้าน สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์สมาชิกสหกรณ์ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ครูและข้าราชการ สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ผู้สูงอายุ สมาคมพระประแดงสงเคราะห์ สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมและพัฒนาผู้ด้อยโอกาส สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์สหกรณ์การเกษตร พุทธสมาคมจังหวัด สุสานสมาคมสงเคราะห์การกุศล สมาคมคนตาบอด สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง ยุวพุทธิกสมาคม สมาคมไตรสรณะพุทธเป็นต้นตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราชจำนวนเท่ากับนครเชียงใหม่ นครอุบลราชธานีคิดเป็นร้อยละ 4.40 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีสมาคมเพื่อการสงเคราะห์ตั้งอยู่ในพื้นที่มีหลายแห่ง เช่น เมืองแม่สอด สวรรคโลก และเมืองมาบตาพุดเป็นต้น

2.3.2 สมาคมอื่นๆ ประกอบด้วยสมาคมเกี่ยวกับความสนใจร่วมกันของสมาชิกในสังคมในด้านงานอดิเรก นันทนาการและอื่นๆ เช่น สมาคมทัพบกสยาม สมาคมหยาดฝน (อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ) สมาคมแม่บ้านสาธารณสุข สมาคมผู้นิยมพระเครื่อง-พระบูชาไทย สมาคมตะกร้อแห่งประเทศไทย สมาคมส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน สมาคมแต่จิว สมาคมผู้ส่งเสริมกีฬายิงปืน สมาคมวิทยุสมัครเล่น สมาคมจีนไผ่เลี้ยง สมาคมชาวจังหวัดนครปฐม สมาคมตระกูลลิ้ม สมาคมแต่จิว สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่น สมาคมนักเรียนเก่าสหรัฐอเมริกา สมาคมผู้ปกครองและครูโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สมาคมไทสร้างสรรค์ สมาคมยิงปืนประจำจังหวัด สมาคมดนตรีจีน สมาคมฮากกาเป็นต้น ตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 5.52 นครนครราชสีมาร้อยละ 4.97 และนครปากเกร็ดคิดเป็นร้อยละ 3.87 มีจำนวนสมาคมความสนใจร่วมกันเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 4.12 ส่วนเทศบาลเมืองบางบัวทอง เมืองชุมแสง เมืองขลุงไม่มีสมาคมประเภทอื่นๆ ในเขตเทศบาล

2.3.3 มูลนิธิ เป็นองค์กรเพื่อสาธารณประโยชน์ช่วยเหลือสมาชิกในสังคมที่ประสบความเดือดร้อน มีทรัพย์สินที่จัดไว้เพื่อบำเพ็ญประโยชน์และไม่ได้ค้ากำไร ได้แก่ มูลนิธิสงเคราะห์เด็กกำพร้า มูลนิธิผู้ป่วยโรคเรื้อนไทย-เยอรมัน มูลนิธิกุศลสงเคราะห์ มูลนิธิสวัสดิการผู้สูงอายุ มูลนิธิพระธาตุนาดูน มูลนิธิอิสลามศาสนูปถัมภ์ มูลนิธิคาทอลิก มูลนิธิสงเคราะห์เด็กของศาลเยาวชนและครอบครัว มูลนิธิศูนย์เผยแพร่ธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนา มูลนิธิศาสนจักรของพระเยซูคริสต์ มูลนิธิพัฒนางานผู้สูงอายุ มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท มูลนิธินักบุญคามิลโลแห่งประเทศไทย มูลนิธิคริสเตียนเพื่อเด็กพิการ มูลนิธิสงเคราะห์เด็กชายบ้านปากเกร็ด มูลนิธิราชประชาสมาสัยในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิสัทย์ มูลนิธิคนพิการไทยเป็นต้นตั้งอยู่ในเทศบาลนครเชียงใหม่ร้อยละ 11.74 เมืองร้อยเอ็ดร้อยละ 7.69 นครนครราชสีมาร้อยละ 6.48 ส่วนเทศบาลเมืองระนอง เมืองแม่สอด เมืองท่าข้ามไม่มีมูลนิธิในเขตเทศบาล

2.3.4 หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์เดย์นิวส์ หนังสือพิมพ์เสียงท้องถิ่น หนังสือพิมพ์เสียงสยาม หนังสือพิมพ์สระหลวง หนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์ หนังสือพิมพ์ภาคเหนือ หนังสือพิมพ์สระบุรีนิวส์ หนังสือพิมพ์กรุงเก่า หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทยลำปาง หนังสือพิมพ์นครเขลางค์โพสต์ หนังสือพิมพ์เสียงปราจีน รายปักษ์ รายเดือน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ผู้นำท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ข่าวธุรกิจเชียงใหม่เป็นต้น จัดพิมพ์ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีร้อยละ 6.64 นครนครราชสีมาจำนวนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเท่ากับนครเชียงใหม่ร้อยละ 5.81 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นจัดพิมพ์ในพื้นที่ เช่น นครปากเกร็ด เมืองบ้านโป่ง เมืองตะกั่วป่าเป็นต้น

2.3.5 สถานวิทยุกระจายเสียง ได้แก่ สถานวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย สถานีวิทยุกระจายเสียงองค์การสื่อสารมวลชน (อ.ส.ม.ท.) สถานีวิทยุกรมอุตุนิยมวิทยา สถานีวิทยุกองทัพเรือและสถานีวิทยุของมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นต้น ตั้งอยู่ในเทศบาลนครนครราชสีมาและนครเชียงใหม่ร้อยละ 10.00 นครขอนแก่นร้อยละ 6.67 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีสถานีวิทยุกระจายเสียงตั้งอยู่ในพื้นที่ เช่น เมืองศรีราชา เมืองบ้านโป่ง เมืองสวรรคโลก

2.3.6 ศูนย์เยาวชน เป็นศูนย์กลางเพื่อให้เยาวชนในท้องถิ่นมาพบปะและทำกิจกรรมเล่นกีฬาร่วมกันตั้งอยู่ในเทศบาลนครนครศรีธรรมราชร้อยละ 11.59 นครราชสีมาร้อยละ 7.25 นครเชียงใหม่และนครขอนแก่นร้อยละ 2.90 ส่วนเทศบาลที่ไม่มีศูนย์เยาวชนตั้งอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ เมืองแพร่ เมืองมุกดาหาร และเมืองระนองเป็นต้น

2.3.7 สหกรณ์ที่ตั้งในเขตเทศบาลมี 6 ประเภท ได้แก่ 1) สหกรณ์การเกษตร เช่น สหกรณ์การเกษตรชุมแสงจำกัด สหกรณ์สวนป่าภาคเอกชนกาญจนบุรีจำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรสุพรรณบุรีจำกัด สหกรณ์การเกษตรนาเกลือสมุทรสาครจำกัด สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินเมืองฉะเชิงเทรา สหกรณ์โคนมตรังจำกัด สหกรณ์ผู้ใช้น้ำใต้ดินสวรรคโลกจำกัด สหกรณ์ชาวสวนกาแฟจังหวัดกระบี่จำกัด 2) สหกรณ์ร้านค้า เช่น ร้านสหกรณ์ไพฑารามจำกัด ร้านสหกรณ์จังหวัดสุพรรณบุรีจำกัด ร้านสหกรณ์รถไฟสายแม่กลองจำกัด ร้านสหกรณ์วิทยาลัยเทคนิคสระบุรีจำกัดเป็นต้น 3) สหกรณ์ออมทรัพย์ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ครูจำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจนครปฐมจำกัด สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนบุคลากรในเครือข่ายท่าเทียบเรือประมงภาคใต้จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์โรงพยาบาล

เจ้าพระยายมราชจำกัด 4) สหกรณ์บริการ เช่น สหกรณ์เดินรถบ้านโป่งจำกัด สหกรณ์บริการ  
รถยนต์โดยสารระนองจำกัด สหกรณ์บริการรถสามล้อจะเชิงเตรา สหกรณ์บริการแท็กซี่ภูเก็ตจำกัด  
5) สหกรณ์ประมง เช่น สหกรณ์ประมงสมุทรสาครเป็นต้น สหกรณ์ทั้ง 5 ประเภทตั้งอยู่ใน  
เทศบาลนครหาดใหญ่ร้อยละ 6.73 นครขอนแก่นร้อยละ 4.33 นครเชียงใหม่ร้อยละ 4.09 เมือง  
ภูเก็ตและนครอุบลราชธานีร้อยละ 3.13 ส่วนเทศบาลเมืองพระประแดง เมืองมาบตาพุด เมือง  
เสนาไม่มีสหกรณ์ตั้งอยู่ในเทศบาล